STRIP SCHRIFT

Prijs f6,95
Bfr.150

JOHAN DE MOOR
DRAWN & QUARTERLY
MORRIS

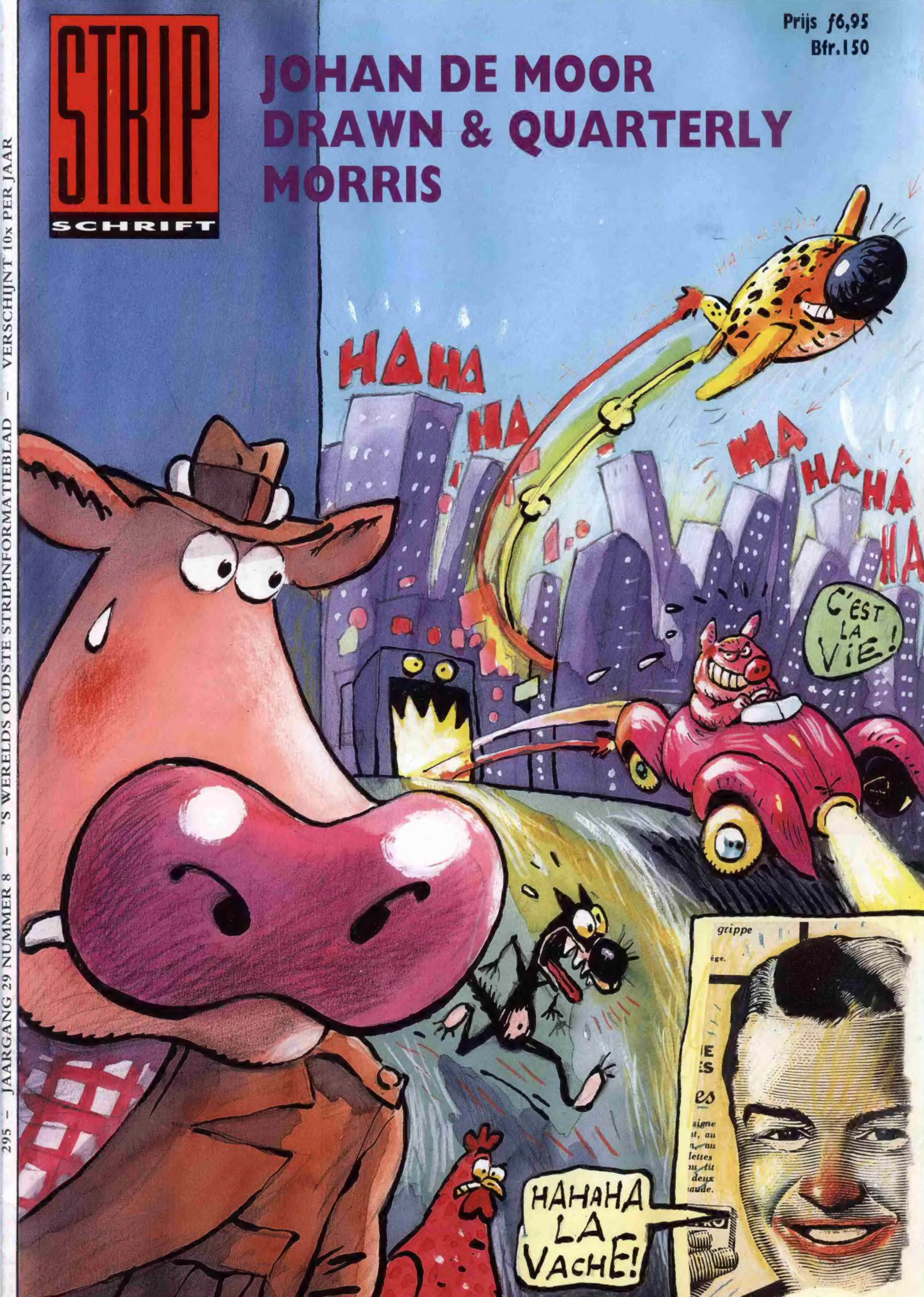

295 – JAARGANG 29 NUMMER 8 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD

GESPECIALISEERD
IN US COMICS EN
TWEEDEHANDSSTRIPS
INKOOP EN VERKOOP
ZAAGMOLENDRIFT 35 A 41
☎ 010 - 4664368

ROTTERDAM

HAARLEM IS BEAUTIFUL

ADRIAN TOMINE

"Fantasia"

Grote collectie strips

Ruim assortiment antiquariaat

Groot aanbod stripposters en zeefdrukken

Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

HAARLEM, 1996. – JOE MATT

JOE MATT

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat

In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen

Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

STRIP SCHRIFT

Jaargang 29 december 1996 nummer 8 (295)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Chantal Albers, Rob Becker, Olav Beemer, Ben Bits, Pieter van Cleef, Arnel Lefevere, Johan Ligger, Joe Matt, Bert van der Meij, Jeroen Mirck, Pieter van Oudheusden, Stefan Rutten, Peter de Smet, Paul Teughels, Adrian Tomine, Noël Ummels, Rudy Vrooman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464,2224
E-mail: 75464.2224@compuserve.com
WWW: http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs ƒ62,50 / Bfr.1250
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-524 55 12, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Johan de Moor

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Terugblikkend op 1996 mag gerust gesteld worden dat het jaar in het teken stond van de terugkeer der giganten.
Illustere, doodgewaande series werd nieuw leven ingeblazen. Temidden van al het publicitair geweld rond de come back van kanjers als Asterix zou men bijna voorbijgaan aan de verjaardag van Lucky Luke. Zonder ooit echt weggeweest te zijn, vierde de bescheiden revolverheld dit jaar immers zijn vijftigste verjaardag. Zo gek is het trouwens niet om deze striphelden in één adem te noemen. Door hun gemeenschappelijke scenarist was hun lot innig verbonden. Bijna waren ze samen gesneefd. Want voor zijn dood in 1977 lag Goscinny stevig in de clinch met uitgever Dargaud. Wat Asterix betreft is het gevolg bekend: de jonge Galliër zou voortaan bij uitgeverij Albert René zijn eigen weg gaan en nog talloze rechtszaken zouden volgen.
Maar in de juridische strijd bleef ook onze revolverheld niet buiten schot. In een poging om zijn gram te halen op Dargaud deed Goscinny zelfs Morris een proces aan. Het contract met Dargaud voor hun laatste gezamenlijke album – De zingende draad – was alleen door Morris ondertekend. Goscinny wilde daarom de hele oplage van het album in beslag laten nemen. Gelukkig vonniste de rechter in het voordeel van Morris.
De tekenaar werd gezien als de geestelijk vader van het personage. Maar stel dat het duel tussen tekenaar en scenarist een andere afloop gekend had. Zouden we nu dan wel de vijftigste verjaardag van Lucky Luke kunnen vieren?

Door stijging van de productiekosten zullen met ingang van nummer 298 de losse-nummerprijs en de abonnementstarieven iets worden verhoogd.
Met ingang van de 30e jaargang kost een regulier nummer van Stripschrift in de losse verkoop ƒ7,25 / Bfr.155. Abonnees gaan ƒ65 / Bfr.1300 betalen en leden van Het Stripschap blijven uiteraard recht houden op hun korting van ƒ2,50 / Bfr.50 per jaar.

De uitgever

Inhoud

2 **HAARLEMIMPRESSIE** Joe Matt en Adrian Tomine
4 **JOHAN DE MOOR** Pieter van Oudheusden
12 **DRAWN & QUARTERLY** Jeroen Mirck
16 **MORRIS** Arnel Lefevere
22 **BOEKEN**
27 **VIDEO**
28 **ACTUALITEITEN**
29 **OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM** Peter de Smet
33 **BITS & PIECES** Ben Bits
33 **AGENDA**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **OUWE PINGUINGRAPPEN** Bert van der Meij

Alle vaders hebben acht vingers

JOHAN DE MOOR

door
PIETER VAN OUDHEUSDEN

Zeven jaar geleden sprak ik Johan de Moor **voor het eerst, in Den Haag naar aanleiding van de strip** *Kasper*. **Na enkele toevallige en terloopse ontmoetingen in Brussel, waar hij woont, komen we elkaar in Haarlem opnieuw tegen. Het valt me op, dat hij in de loop der jaren uiterlijk meer en meer op zijn vader is gaan lijken. Zeker als hij, zoals nu, zijn kuif naar achteren kamt. Ik zeg tegen hem: 'Toen ik je vanmorgen vanuit de verte op een terras aan de Markt zag zitten, dacht ik onwillekeurig: Hee, Bob is er ook ...'**
'Ja,' zegt Johan.
'Vreemd hè?'

Johan de Moor: Sinds Bob in '92 overleden is, is mijn bewondering voor hem eigenlijk steeds groter geworden. spijtig dat ik 'm dat niet meer kan zeggen. Ik vond 'm een grote mens, een geniale vent.

Hoe was de sfeer bij jullie thuis, vroeger? Het moet toch een wat merkwaardig gezin zijn geweest ...
Waarom?

Geef toe, je vader had geen alledaags beroep.
Nee. En? ... En?

Ervoer jij het dan wèl als een alledaags gezin?
Nee ...

Dat had je als kind toch wel degelijk door? Hoe was het om met zo'n vader op te groeien?
Indrukwekkend. Tamelijk dikwijls kwamen mensen zoals **Jacobs**, **Cuvelier**, **Hergé**, **Martin** en ook **Leloup** over de vloer en ik vroeg aan hen: '*Tiens*, hoe doet ge dat?' Dat weet ik nog, ja. Ik was altijd bezig af te kalken. *Kuifje* en dat soort dingen, ik trok alles over en liet dat aan hen zien, wat ze natuurlijk een beetje onnozel vonden. Ik heb mijn tekeningen teruggevonden van

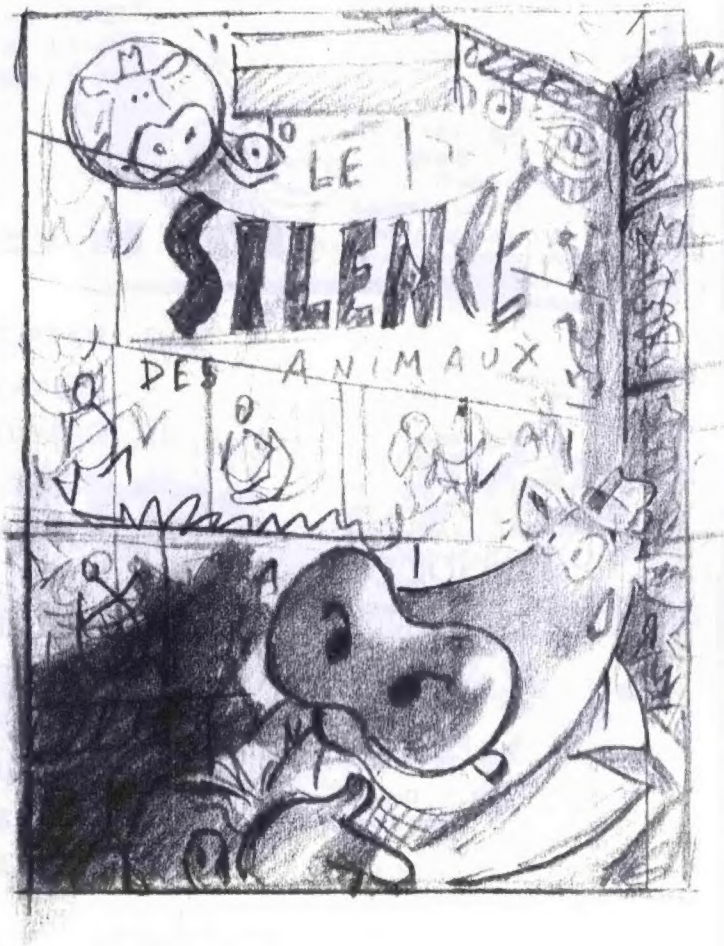

***Rechts,* Schetsontwerp voor *Le silence des animeaux*/*Het zwijgen van de dieren*, dat volgend voorjaar in Nederlandse vertaling zal verschijnen.**

***Uiterst rechts,* Schetsontwerp voor *Les tigres de papier*/*De papieren tijgers*, het zesde album van *La Vache*/*Kobe de Koe*. Het vervolg van dat verhaal zal te lezen zijn in *Le mauvais goût de la vengeance*/*De slechte smaak van de wraak*.**

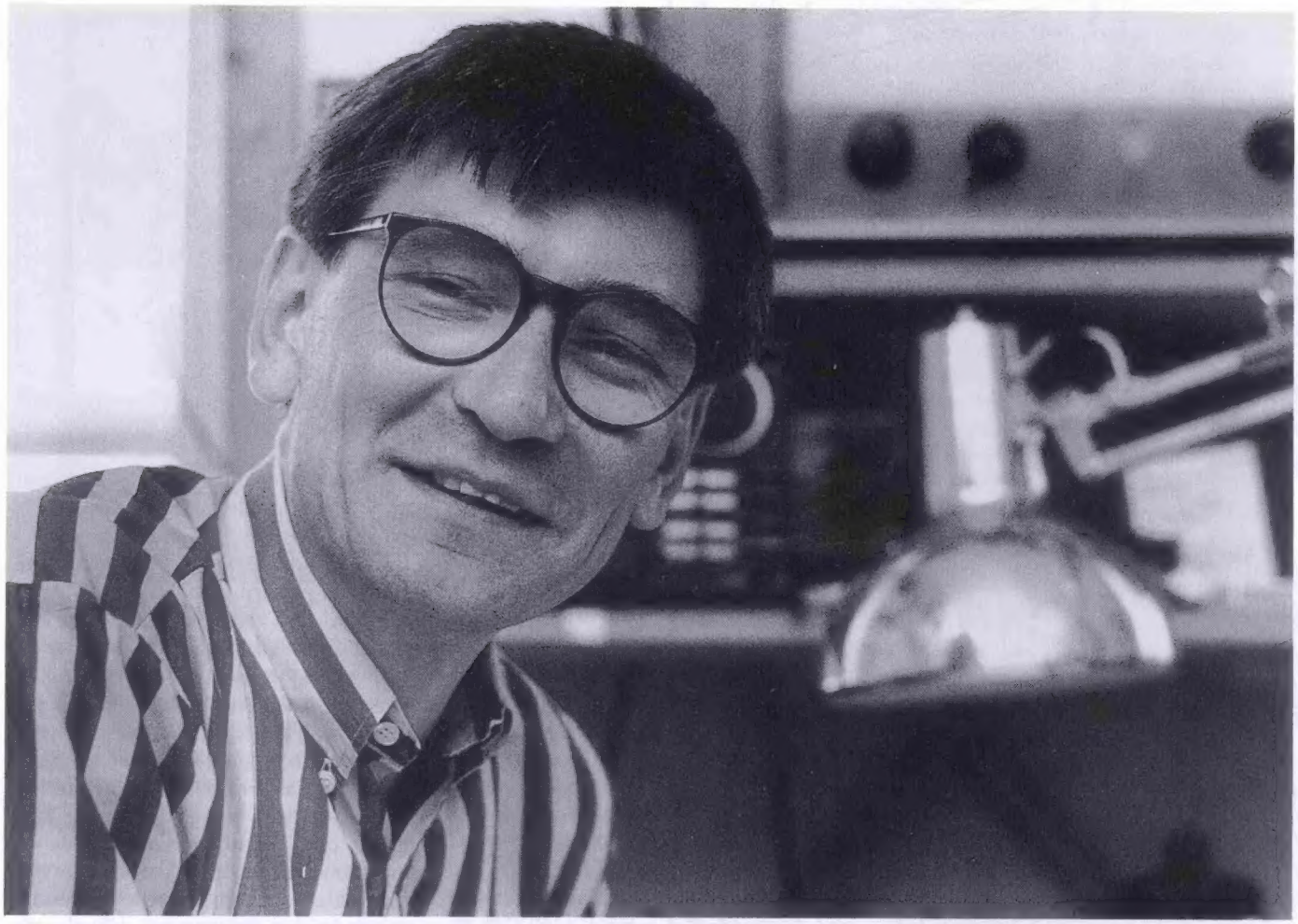

toen ik acht, negen, tien, elf jaar was ... fantastisch. Dat was *Voire et Savoir*, weet ge nog? Vliegtuigen en schepen, met Kuifje ervoor. Dat vond ik schitterend en tekende het na.

Was jij de enige of deden je broers dat ook?
Nee, ik was de enige. Mijn vader vertelde dat ik op een moment – het was begin jaren zestig en ik was zes, zeven jaar – tegen hem zei, terwijl we zo door de schemering langs de baan reden: 'Dat landschap, da's hier mooi ...' Toen dacht hij in z'n eigen: 'Die gaat tekenaar worden!' Observatie is belangrijk voor een

tekenaar. Ik heb dat ook met één van m'n zonen. Hij tekent vooral sport, basketbal en zo, maar zonder fouten. De beweging is goed geobserveerd. De feeling is er.

Hoe oud is hij?
Twaalf. We zullen zien, ik zeg niets (*lacht*) ... De atmosfeer thuis was speciaal. Een beetje gek, zo. Toen ik naar school ging, waren de ouders van m'n vrienden functionaris, dokter, advocaat, boekhandelaar of kruidenier. Dat waren voor mij normale beroepen, maar het beroep van m'n vader ... En ge weet dat hij twee vingers had verloren. Toen ik klein was, dacht ik dat alle vaders maar acht vingers hadden (*glimlacht*). Da's wáár. Voor mij was een vader iemand met acht vingers. En toen ik later begreep hoe dat kwam, vond ik dat spijtig. Ah, hij heeft dus in de oorlog een ongeluk gehad, door een bom! Vaders hebben tien vingers. Dat vond ik maar eigenaardig ... Thuis werd veel gelachen. We woonden aan een square in Brussel, zo in het midden van de stad. We speelden heel dikwijls op straat. De tijden zijn veranderd, mijnheer ... Op het square deden we in vakantieperioden of met verlof vijftig keer een toer van het square, met zestig fietsen. Zestig kinderen op straat en de moeders uit het venster: '*Allei allei allei allei*'. Dat is nu wel gedaan; sinds de komst van de Europese Gemeenschap is het een sjieke, onnozele wijk geworden.

De wereld van Quick en Flupke ...
Inderdaad ... Wat moet ge nog meer weten?

Engel

Kun je zeggen dat je vader de belangrijkste invloed op je werk is geweest?
Ja, ik denk het wel.

Tot hoe lang?
Nog steeds. Maar op een gezonde manier. Ik denk bij voorbeeld dat 'm op realistisch niveau onbereikbaar is. Ik ken niemand die *Cori de scheepsjongen* op die manier zou kunnen tekenen. Dat bestaat niet meer. Maar ook in z'n humorstrips ... die mooie manier waarop mensen bewegen, de wagens die 'm tekende, dat realisme binnen de humor was schitterend. Zo zonder documentatie, patáát, en ook beter dan **Hergé**.

Was het voor hem een grote over-

Links, Voorbereidende tekening voor de 'comic' *La Vache Pi = 3,1416* (1992, niet in het Nederlands vertaald).

Rechts, Schets voor *Gloria*. Het voorstel werd door uitgeverij Casterman afgekeurd.

Uiterst rechts, Een typisch voorbeeld van de in *Kobe de Koe* gehanteerde collagetechniek, met verschillende tekenstijlen en -materialen en ingeplakte objets trouvés in *Een pad op het slechte pad*.

Onder, Ex-librissen voor de Brussels stripwinkel en galerie Sans Titre bij de uitgave van *Peau de vache/Een streek onder water* en *Même les oiseaux puent/Een pad op het slechte pad*.

schakeling toen hij bij Hergé **in dienst kwam en op diens manier moest gaan tekenen?**
Hij had graag dat Hergé 'm zei: 'Nog simpeler, nog eenvoudiger ...' Merkwaardig, er is in België een periode geweest dat iedereen in klare lijn tekende, zonder dat men dat van elkaar wist. M'n moeder was lerares en had, toen we nog in Antwerpen woonden, een in beslag genomen *Tintin* mee naar huis genomen om me te laten zien: gij moogt dat hier niet lezen. Zo heeft m'n vader Hergé ontdekt. Ze las dat namelijk en zei: 'Da's zoals Bob!' Ze liet dat aan m'n vader zien en die zei: '*C'est dingue*, dat is zoals ik doe!'. *Le petit vingtième* kenden we niet in Antwerpen. Enfin, de rest van het verhaal kent men, maar het was voor Belgische tekenaars een geweldige ontdekking dat ze met dezelfde dingen bezig waren.

Spraken jullie thuis Vlaams?
Ja, Nederlands. Antwáárps. Plat Antwerps. Ik ben de enige die naar een Nederlandse school ben geweest. M'n broers hebben voortgedaan in het Frans en ik, daar ik op elke school werd buitengesloten ... *Ah bon*, ik was niet zeer tuchtig, maar dat weet ge al ... Da's niet van nu, zunne, da's al van làng geleden (*grinnikt*). Ik heb St-Lukas, tekenschool, gedaan bij **Gerard Alsteens**, die cartoonist is ... Gal. Dat was ook een enorme invloed voor mij.

De cartoon was je eerste liefde.
Eigenlijk is *Kobe de koe* ook cartoon. Het zijn vakjes, maar elk vakje is een cartoon.

Kasper **gaf me het gevoel dat het weliswaar een mooie en met liefde gemaakte strip is, maar dat hij toch verder van je afstaat dan dit personage en deze reeks.**
Ik voel me nu veel vrijer, maar bon, dat is het doel van de auteur: die vrijheid te vinden en de uitgever die daarmee akkoord gaat, ha! Waar vind ik buiten Casterman een uitgever die mij zo *carte blache* geeft? Ik voel dat Vlaamse tekenaars naar me kijken: 'Gij wordt in Frankrijk uitgegeven'. Ik heb alles gewoon zelf moeten doen, zonder steun van m'n vader. En als ik niets te vertellen had, zou het me nooit zijn gelukt. Casterman kan het niet schelen dat ik de-zoon-van ben en gelukkig zijn ze tevreden dat ik heel ander werk maak. Stel je voor dat ik was begonnen schepen te tekenen ... Als het niet goed is, zeggen ze dat bij Casterman. Ik ben 'ns met iets afgekomen, aan het einde van de jaren tachtig toen de stripverkopen kelderden en van *Kasper* nog maar een 8000 à 9000 exemplaren werden verkocht. Bij het eerste album was dat nog het dubbele. Van die aantallen kunt ge niet leven. Ik kwam toen met een opzet voor *Gloria*, over een engel in het Amerika van de jaren vijftig ... zeer realistisch. Vond men niet slecht hoor, maar ze zeiden: 'Dat zijt gij niet.' Njet. Ze hebben het niet aangenomen. De Moor of geen De Moor. En ze hadden gelijk.

Kasper **zag eruit als een kinderstrip, maar was inhoudelijk een strip voor volwassenen. Daar viel de strip een beetje tussen wal en schip: te kinderlijk voor volwassenen, te volwassen voor kinderen.**
De *background* van *Kasper* is heel hard. Veel geweld erin, 't is triestig, 't is hard. Ik denk ook dat die reeks te vroeg is uitgekomen. Als dat nu zou uitkomen, zou er veel meer begrip zijn.

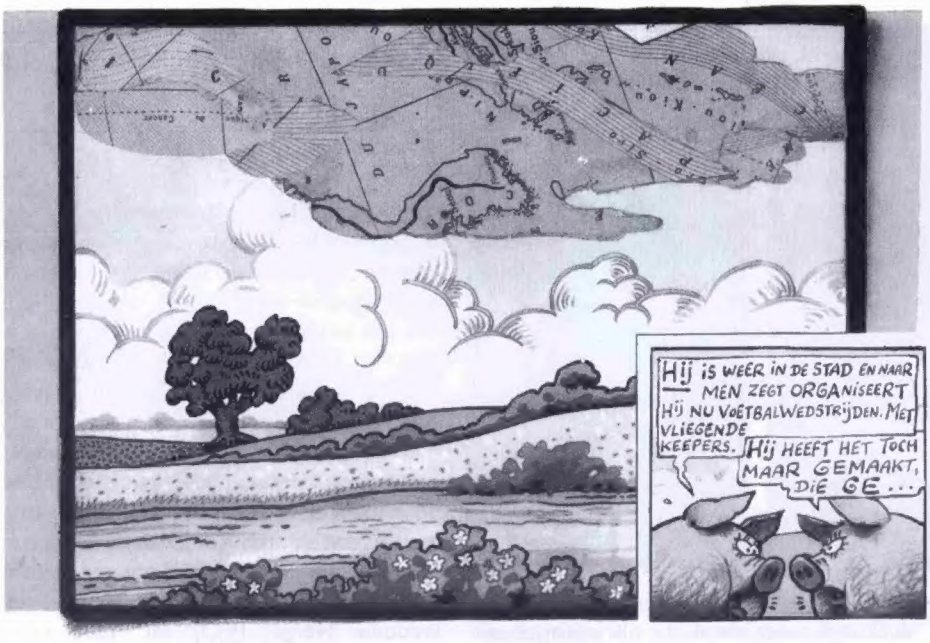
Hij is weer in de stad en naar men zegt organiseert hij nu voetbalwedstrijden. Met vliegende keepers.
Hij heeft het toch maar gemaakt, die ge...

In welk opzicht is de tijd gunstiger?
Op scenarioniveau. Mensen staan nu open voor andere verhalen dan tien jaar geleden. Het was avant-garde, bijna. Maar wat het zotste is: dankzij *Kobe de koe* verkoopt *Kasper* weer, ongelooflijk.

De vette lijn

De stilistische uitbundigheid die zo kenmerkend is voor *Kobe*, **is in** *Kasper* **afwezig. De vormgeving is heel onderkoeld, heel afgewogen.**
Natuurlijk, natuurlijk. Ge hebt gelijk. Maar als de mensen zeggen: 'Het is verschillend', zeg ik: 'Nee, het is hetzelfde, maar op een andere manier'.

Dezelfde gevoelens komen op een andere manier tot uitdrukking?
De mensen zijn kortzichtig, hè. Ze zien alleen de stijl. Of iets realistisch is of niet. *Kasper* is niet realistisch, geen klare lijn. Het is bijna etsen. Het staat dichter bij **François Schuiten** dan bij **Hergé**. De architectuur in *Kasper* is bizar, dat heeft niets met *Kuifje* of met het werk van m'n vader te maken.

Kasper **oogt veel arbeidsintensiever dan** *Kobe de koe*.
Ja, dat was me uiteindelijk te veel. Ik maak per maand twaalf, twintig platen van *Kobe de koe* en vier of vijf van *Kasper*. Mijn werkwijze is die van een cartoonist, ik wil op de actualiteit kunnen inspelen. Ik hou van publiceren: vandaag een tekening maken en hem de volgende dag in de krant zien. Dat is modern, 20e-eeuws. Het artisanale, het ambachtelijke handwerk ligt mij niet. Als je zo werkt, moet je twee jaar wachten tot een boek af is. Bij *Kasper* zat ik soms een week op een plaat. Beueuh ... Da's mijn karakter niet. Ik wilde graag *Kasper* maken omdat ik me kon vinden in die magische sfeer, dat Ensoriaanse, Bruegeliaanse zit ook in mij. Ik word gefascineerd door bizarre personages.

Ik begrijp dat je een nieuw deel van *Kasper* **zou willen maken, maar ertegen opziet om je voor zo lange tijd vast te leggen.**
Het probleem is de tijd die ik erin moet steken ... Dat interesseert me niet meer. Ik heb een scenario, echt schitterend. Kasper heeft een beroep, hij is toneelacteur. En zijn vader komt terug, die hem in feite die vier boeken lang heeft gevolgd. Als ik *Kasper* nu zou maken, zou ik hem vrijer tekenen. En ook iets meer op volwassenen gericht.

In *Kobe de koe* **werk je met heel verschillende materialen en maakt collages van ingeplakte en bewerkte teksten en afbeeldingen. Je kunt zelfs van stijl wisselen.**
Het blijft een dikke, zware linolijn. Hoe klaarder, hoe beter. Dat is de stijl: het alsmaar terugkeren van die vette lijn, maar met alles wat eromheen gebeurt, kan ik alle kanten op. Dat is plezant, vind ik. Maar ik voel ook dat ik het nu met *Kobe de koe* gemakkelijker heb dan in het begin bij *Kasper*. Toen moest ik me aan anatomische wetten en de lijnen van de perspectief houden. Dat was het Grote Beeldverhaal, dacht ik. Zo moest het. *Dans le grand cortège*. Het was niet dat ik loog tegen mezelf: zo had ik het geleerd. Daarnaast deed ik cartoons, die ik veel vlugger maakte. Zonder lat, zonder passer, zonder met lijntjes naar vluchtpunten te zoeken. Ik zei tegen mezelf: da's toch zot. Daarom ben ik in *De vleugels van Naxmaal*, het laatste deel van *Kasper*, begonnen te rasteren, bladschikkingen te veranderen, omdat ik voelde dat ik niet meer zoals **Jacques Martin** kon tekenen, of zoals Bob. Zo wilde ik niet meer werken. Nu hoef ik alleen een schaar te pakken ...

Hoe is de Nederlandse naam *Kobe de koe* **eigenlijk ontstaan?**
Het is een idee van de vertaler **Johan Anthierens** en ik ging daarmee akkoord. *La Vache Pi*, dat ging niet in het Nederlands. *Uier, de koe*, da's toch niks? De Nederlanders wilden daar aanvankelijk *Coba de koe* van maken, maar Anthierens zei: 'Nee, laat ze tenminste mannelijk blijven, ze heeft al zo weinig vrouwelijks ...' In het begin kunt ge een reeks gemakkelijk

Johan de Moor *werd in 1953 in Antwerpen geboren. Zijn vader,* ***Bob de Moor*** *werkte in die periode bij de Studio's Hergé aan* Raket naar de maan. *Een andere striptekenaar,* ***Willy Vandersteen****, was zijn peetvader. Op de jezuïetenschool die hij bezocht, ontmoette hij* ***Stephen Desberg****. Later zouden ze veel van hun ervaringen uit die periode verwerken in de strip* Kasper. *Via zijn vader kwam Johan, die gestudeerd had aan het Sint-Lukas Instituut van Schaarbeek en het Instituut van Ter Kameren in Brussel, bij de Studio's Hergé terecht. Daarvoor was hij 'op de dop' (werkloos) geweest; af en toe tekende hij cartoons voor het dagblad* De Morgen. *Hij bleef vijf jaar bij de Studio, van 1981 en 1986. Hij hielp zijn vader met het hertekenen en inkleuren van een oud verhaal van* Cori de scheepsjongen, *Bob de Moors bekendste reeks. Van het plan om hem te laten assisteren bij het tekenen van* Kuifje en de Alfa-kunst, *het project waarvoor hij aanvankelijk in dienst was genomen, kwam niets terecht. Na de dood van* ***Hergé*** *in 1983 had Johan de Moor de supervisie bij de totstandkoming van 260 korte tekenfilmpjes van* Quick en Flupke. *Toen de Studio in november 1986 sloot, begon hij samen met tekstschrijver Stephen Desberg, die hij bij toeval op een stripfestival had teruggezien, aan zijn eerste eigen strip:* Kasper, *over een jongen die in de sprookjesachtige maar angstaanjagende wereld van Desnachts moet proberen zijn masker terug te vinden. Van de reeks verschenen tussen 1987 en 1991 vier delen:* De achterkant van het masker, Jagers in de nacht, De prins der droge tranen *en* De vleugels van Naxmaal. *Zijn vader Bob overleed in 1992. Johan voltooide diens laatste album,* Dali Capitan, *en tekende de omslag van het boek. In datzelfde jaar maakt* La Vache *haar debuut: op klein formaat en voorlopig alleen in het Frans. Het succes voor deze satirische dierenstrip, waarvoor hij opnieuw met Stephen Desberg samenwerkte, kwam pas met het volgende album,* A mort l'homme, vive l'ozone *(1994), bekroond met onder meer de Alph-Art van de humor op het festival van Angoulême. Pas in 1995 verscheen de strip voor het eerst in het Nederlands (*Een streek onder water*), in de vertaling van* ***Johan Anthierens****. In 1996 volgden* Een pad op het slechte pad, De grote mensenjacht *en* Rioolrevolutie.

Kasper, Jagers in de nacht.
Herinneringen aan de periode op de jezuïetenschool, waar Johan de Moor en Stephen Desberg elkaar leerden kennen. 'Soms vertrokken we vanuit onze herinneringen aan onze tijd op die school, maar zonder nostalgie. Je bent geïsoleerd, je kunt praktisch niets zeggen, je weet niet hoe je je moet uitdrukken. Je bent nog een kind, dat wil spelen' (uit een interview met Johan de Moor in het weekblad *Kuifje*, 2/1989).

kapotmaken door fouten, door niet oplettend genoeg te zijn. Als het eerste boek niet goed was, kopen de mensen het tweede of het derde niet meer. Na vijf, zes boeken is een reeks dat punt voorbij. Neem **Jean van Hamme** met *XIII* ... Er zijn mensen die zeggen: 'Die laatste is niet zo schitterend. Ja, geeft niets. Dat maakt deel uit van de reeks. De volgende zal beter zijn.' Er kan geen kritiek meer komen, de zaak is gered. *Largo Winch* heeft nu ook dat ritme te pakken. Ik vind dat goed gemaakt, hoor. Efficiënt werk. Maar hij neemt afstand van het beeldverhaal. Het zijn knap getekende fotoromans. Hij behoort niet meer tot *On va faire de recherche, on va avancer la bande dessinée*. Dat is wel mijn keuze, ook al zal ik dan nooit zoveel boeken verkopen als *Largo Winch*. Ik mag het eigenlijk nog niet zeggen maar in de volgende *Kobe de koe* citeert Stephen letterlijk teksten van Van Hamme. Ik ben niet de enige die met collages werkt.

Kopiëren

Om terug te komen op je vader: zijn naam is beroemd zonder dat mensen daar per se de titel van een strip aan kunnen verbinden.
François Craenhals zei: 'Bob de Moor geeft om de tien jaar een boek uit en hij verkoopt meer dat ik die elk jaar met een nieuw boek uitkom.' Ook **Tibet** was daar jaloers op. M'n vader is iemand apart in het wereldje van het beeldverhaal. Ge kunt hem niet vangen in een personage of een reeks. Zelfs over z'n tijd bij **Hergé** kun je niet meer bepalen of hij veel of weinig aan die verhalen heeft gewerkt. Wie heeft die verhalen sinds *Raket naar de maan* nu eigenlijk getekend? Men weet dat niet meer en dat vind ik goed.

Hij is opgegaan in zijn werk, zou je kunnen zeggen.
Ja.

Zowel jij als Bob zijn kameleontische tekenaars.
Ça, c'est vrai. In België zijn veel tekenaars kameleons, vindt ge dat niet? De reden kan ik niet uitleggen. Ik ben daarover aan het nadenken.

Zou het kunnen zijn omdat Belgen gewend zijn zich aan te passen?
En dat is niet alleen van nu. Dat is al eeuwen zo. Aanpassen. We kopiëren elkaar. **Bruegel** kopieerde **Bosch**, **Rubens** kopieerde **Bruegel**. Zo ontstonden nieuwe oplossingen.

Je vader was een heel dienstbare tekenaar, of kon dat zijn. Jij bent dat veel minder. In elk geval maak je die indruk.
Ik ben *auteur*, hè.

Je haalt daarbij je schouders op ...
Ik had nooit op die manier voor Hergé kunnen werken, denk ik. Ik was zelfs gelukkig toen hij overleed. Niet persoonlijk, natuurlijk niet. Maar pas toen kon ik *Quick en Flupke* doen, versta je? Als Hergé nog had geleefd en ik had gezegd: 'Kijk, ik ben weer met *Quick en Flupke* begonnen', had hij gezegd: '*Ta gueule!*'. Nee, komt niets van in! Het was geen kwestie van: ha, hij is overleden, dus nu kan ik m'n gang gaan. De studio na de dood van Hergé ... ik voelde wel dat dat een aflopende zaak was, maar hij bleef open. **Fanny** (de weduwe Hergé. PvO) zei: 'Doe maar voort, we tekenen voort.' Ik dacht bij m'n eigen: 'Als ik hier blijf, kan ik iets interessants doen.' Daar ik van *Quick en Flupke* hield en vooral ook van tekenfilm, heeft ze tegen mij gezegd: '*Fonce*, doe dat maar.' Ik denk eerlijk gezegd dat ze nee had moeten zeggen, maar *enfin, bon*, het was haar beslissing. Maar ik heb mij goed geamuseerd ... *Voilà*, wilt ge nog iets weten?

Aanvankelijk verscheen *Kobe de koe*, *La Vache*, **op klein formaat en uitsluitend in het Frans.**
Dat was *underground*, hè. Weet je hoeveel boeken ik daarvan in België heb verkocht, in de eerste maand? Zeshonderd. **Didier Platteau** (directeur van Casterman. PvO) heeft me dat resultaat nog toegestuurd, als een *mise-en-place*. Om me te laten zien: da's niks! Dat was zoiets geks, dat de boekhandels maar één of twee exemplaren ervan bestelden. Een catastrofe. Uiteindelijk is het toch gelukt, dankzij Casterman die ons dat grote boek liet maken: *A mort l'homme, vive l'ozone* (onlangs in twee delen in het Nederlands verschenen onder de titels *De grote mensenjacht* en *Rioolrevolutie*). Dat is het beeldverhaal, ge maakt de dingen die ge wilt ma-

... ON NE SE SOUVIENT PAS DE LA FABLE DU CRAPAUD QUI VOULAIT SE FAIRE AUSSI GROS QU'UN BOEUF, HEIN?
CE N'ÉTAIT PAS PLUTÔT UNE GRENOUILLE?..
CE N'EST PAS EN SE GONFLANT QU'ON DEVIENT GRAND, UN JOUR! C'EST EN FAISANT BIEN SES EXERCICES, COMME SES PETITS FRÈRES ET SES PETITES SŒURS!
NOOIT DE FABEL GELEZEN VAN MENEER JEAN (DE LA FONTAINE) OVER DE KANARIE DIE ZO GROOT WOU ZIJN ALS EEN OS, EN ZICHZELF WEGFLOOT?!
CORRECTIE: DE KIKKER, DIE ZICHZELF OPBLIES.
NIET DOOR JE GROTER VOOR TE DOEN, WORD JE GROOT, WEL DOOR, ZOALS JE BROERTJES EN ZUSJES, ZONDER MORREN OF MORSEN WESPEN TE VANGEN!
is groot. atje is ook * groot. Grietje is niet groot. Hans is ook niet gro
PFF! POURQUOI SE FATIGUER POUR ATTRAPER CES BÊTES INSECTES! ON VERRA BIEN QUI DEVIENDRA LE PLUS GRAND ET LE PLUS GROS!
SLURP
RATÉ!
GÉRARD N'ÉTAIT PAS UN CRAPAUD COMME LES AUTRES!
PFF! PADSTELLING! WESP PER WESP VANGEN IS EEN ACHTERHAALD BEGRIP. ER MOET EEN CD-ROM-METHODE ZIJN!
GERARD WAS GEEN GEWONE PAD. MEER EEN APARTE PAD, EEN EIGENWIJZE PADVINDER...

De vertaling van Johan Anthierens zorgde vooral in Nederland voor gemengde reacties. Naast elkaar de oorspronkelijke tekst van Stephen Desberg en de Nederlandse vertaling daarvan in *Même les oiseaux puent*/*Een pad op het slechte pad*.

Invloeden van Bruegel en Bosch in Kasper, Jagers in de nacht.

ken, een beetje zot, grafisch anders, en uiteindelijk lukt het toch wat ge wilt. Ik hou van het publiek. 'k Dacht dat ze dom waren, maar uiteindelijk blijken ze toch intelligent.

Was het gebrek aan succes van het eerste boek dan vooral eigen schuld, dikke bult?

Het lag aan het formaatje. Ik had *Maus* in handen gekregen en ik zei: 'Ik wil hetzelfde ...' (*lacht*). Het was de laatste in een reeks *comics* van Casterman, een poging om kleine en daardoor goedkopere boeken te maken, een beetje zoals nu de manga's. In die reeks waren eerder boeken verschenen van **Tardi**, **Moebius**, **F'murr** ... Casterman wou ermee stoppen. Voor dat afwijkende formaat heb ik moeten boeten *allez*.

Afrika

Kobe de koe **is een soort handvat waarmee je allerlei heel verschillende verhalen kunt oppakken. Dat is een garantie dat je heel lang met de strip door kunt gaan. Van wie komen de ideeën voor de verhalen, van** Stephen Desberg **of van jullie samen?**

Hoofdzakelijk samen, maar Desberg moet achteraf de puzzel van het scenario in elkaar zetten. Ik heb veel kritiek gehad over m'n samenwerking met Stephen Desberg. Destijds, in '86, '87. Dat het maar 'ne klootzak was, dat hij niet kon schrijven. Dat het geen goeie scenarist was. 't Is waar, hij had het moeilijk, maar dat waren z'n beginjaren bij Dupuis. In *Kasper* ontplooide hij zich tot iemand die iets te vertellen had. Het heeft 'm moeite gekost om duidelijk te maken dat 'm meer in z'n mars had dan *Baard en Kale*. Nu zeggen de mensen: '*Ah, Desberg, il est bien, eh!? Un grand scenariste!*' Ik ben altijd trouw aan hem gebleven en daar ben ik nu heel blij mee. We evolueren samen, hij schrijft nu ook andere reeksen en wordt steeds beter. Maar het moet natuurlijk z'n tijd hebben, potverdikke. Scenaristen hebben het niet makkelijk. Ze moeten er rekening mee houden wat een tekenaar wel of niet wil tekenen. Ik teken graag grote landschappen. Afrika, zonsondergang, kleuren!

Wat wil je niet tekenen?

Altijd hetzelfde, zou 'k zeggen. Stephen zorgt dat elk verhaal anders is ... Wat ons fascineert, en vandaar dat we het zo goed met elkaar kunnen vinden, is de dominantie van de ene mens over de ander. Ook doordat we samen hebben gereisd, landen in de Derde Wereld gezien. Het kolonialisme heeft zijn terugslag op de wijze waarop wij hier leven, dus het biedt een brede waaier van mogelijkheden. Dieren hebben à priori altijd onder de *sloef* van de mensen geleefd. Het zijn geen **Jean de la Fontaine**-fabels, waarin de dieren de karakters van de mensen hebben. Ze blijven zichzelf.

Stephen en jij zijn jeugdvrienden, maar jullie karakters zijn heel verschillend.

Ja, we zijn complementair. Totaal verschillend. Maar we kijken op dezelfde manier en weten van elkaar dat we hetzelfde zien. We ervaren dezelfde dingen, maar verwerken ze anders. Hij heeft weinig tijd nodig om mij uit te leggen wat er in *Kobe de koe* gebeurt. Per plaat vijf seconden. Ik heb z'n volledige vertrouwen. En omgekeerd. Soms begrijpt een tekenaar niet goed waar een scenarist naartoe wil. Pas als hij de laatste bladzijde getekend heeft, ziet hij opeens. Ge moet uw scenarist respecteren. Niets aan z'n werk veranderen. Anders gaat het hoofdidee van de scenarist naar de kloten. Wat Stephen met andere tekenaars ook overkomen is, ik zeg niet wie. Als er een probleem is, bel ik Stephen op en verzint hij een oplossing. Daar wordt ie voor betaald. Of we lossen het samen op. Maar ik verander geen woord. Dat doet ge niet. Hij en ik hoeven ons geen uren te documenteren. We weten van elkaar goed waar we het over hebben. Toen ik in *A mort l'homme de savanne* tekende, was ik nog nooit in Afrika geweest. Bij mijn eerste reis daarheen bleken de tekeningen precies te kloppen. Zo goed had Stephen het me uitgelegd. Dat is voldoende. Zonder postkaarten, zonder documentatie. Dat de grond rood is in Afrika ... zoiets moet je weten. In *Kuifje in Afrika* zie je overal gras. Da's niet slecht, zeker niet. Ik denk dat ook Hergé iemand was die goed naar mensen luisterde ... Maar Stephen en ik, we lachen om dezelfde dingen, we lezen dikwijls dezelfde dingen, luisteren naar dezelfde dingen. We zijn getrouwd, hè.

Nieuwjaarskaart.

Met ruzies ook, ah ja. We gooien wel 'ns wat vaat kapot, enfin symbolisch dan. Maar het gaat soms beter dan met m'n vrouw ... Ik zou niet kunnen werken met een scenarist als **Van Hamme**, die weliswaar efficiënt is maar je alles voorschrijft.

Alchimie

Je vertelde me dat er wordt onderzocht of het mogelijk is een tekenfilmserie van *Kobe de koe* **te maken.**

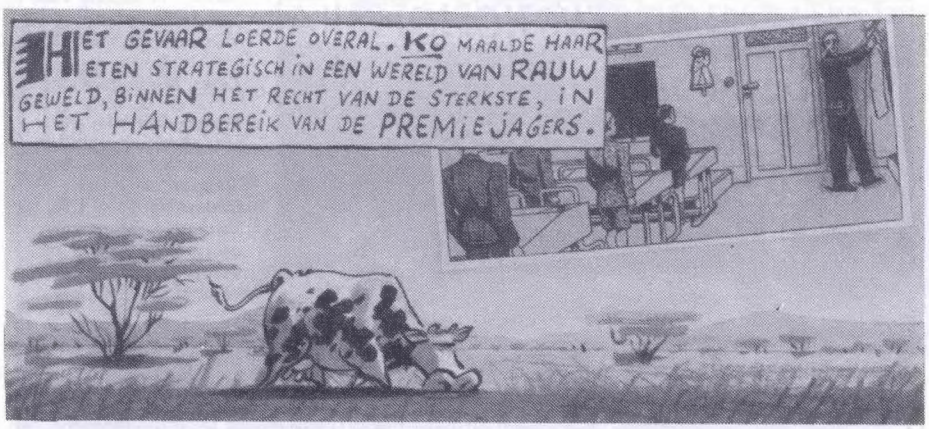
HET GEVAAR LOERDE OVERAL. KO MAALDE HAAR ETEN STRATEGISCH IN EEN WERELD VAN RAUW GEWELD, BINNEN HET RECHT VAN DE STERKSTE, IN HET HANDBEREIK VAN DE PREMIEJAGERS.

Afrikaanse landschappen in *Kobe de Koe, De grote mensenjacht*.

Stephen Desberg werkt met **Stéphane Colman** aan *Billy the Cat*. Die reeks is inmiddels af, maar Desberg heeft contact met die animatiestudio behouden. Het is een Europese producent, een samenwerking van meerdere, zoals je steeds meer ziet in Europa. Anders is het financieel te zwaar. Ze zijn niet aan de definitieve realisatie, maar aan een presentatie van twee, drie minuten. Het zou gaan om een reeks op basis van *A mort l'homme, vive l'ozone*. Niet afgestemd op kinderen, maar vooral op adolescenten. Dat lijkt me verstandig. Door m'n werk met *Quick en Flupke* heb ik wel enige ervaring met tekenfilm, ik weet wat je wel kunt en niet. Hoe ge uw werk met tekenfilm kapot kunt maken, en ook hoe ge er iets knaps van kunt maken.

Hoe kan tekenfilm je werk kapotmaken?

Door slechte scenario's, doordat ge u altijd moet plooien naar de zogenaamde productieproblemen en dat uw werk niet de swing van het beeldverhaal heeft. Ge moet geen concessies doen. Nee zeggen. *Kobe de koe* heeft het voordeel dat het in de bladschikking, in de manier waarop ik met collages kan werken al iets tekenfilmachtigs heeft ... Ogen die à la **Tex Avery** alle kanten opgaan. Dat tekenfilmachtige zat erin vanaf het begin: de bewegingen van de personages, het ritme van het verhaal. Ik vind het interessant tekenfilmfiguren te creëren, geen stripfiguren. Maar ik denk aan *Dommel*: die tekenfilmserie is in Japan gemaakt en heeft – met respect voor Dommel en **Dupa** – niets voor de reeks gedaan. Het was niet goed, de sfeer kwam niet over. Hetzelfde geldt voor *De Marsupilami*. De charme van **Franquin** zit er niet in, het personage is loos geworden. Tekenfilm is een aparte zaak. Van *Dommel* is geen boek meer verkocht. De alchimie is niet zoals bij *De Smurfen*. Dat heeft direct gefunctioneerd. De merchandising heeft een enorme schaal aangenomen. En Amerikanen kopen toch geen boeken. Omdat het *boerkes* zijn, grote kinderen. Ze kopen speelgoed, merchandising. Toen heeft elke studio gedacht: (*handenwrijvend*) Nu wij ... Die misvattingen bestaan nu nog steeds, hoor. Zelfs bij *Quick en Flupke* heeft dat niet gewerkt. Van de 260 afleveringen van één minuut vind ik er vijftig zeer goed, de helft middelmatig en nog vijftig, zestig die *quatsch* zijn, die *merdique* zijn, die slecht zijn. Of te literair, of te slecht getekend, *enfin* ... Maar die vijftig, daar ben ik echt fier op. Want dat is tekenfilm, dat heeft niets met de boeken te maken. Scenario's die ik zelf bedacht hebben. Het is *une arme à double tranchand*, hè: soms werkt het, soms niet. Maar zover zijn we met de tekenfilms van *Kobe* nog lang niet. *Wait and see*, zou 'k zeggen ...

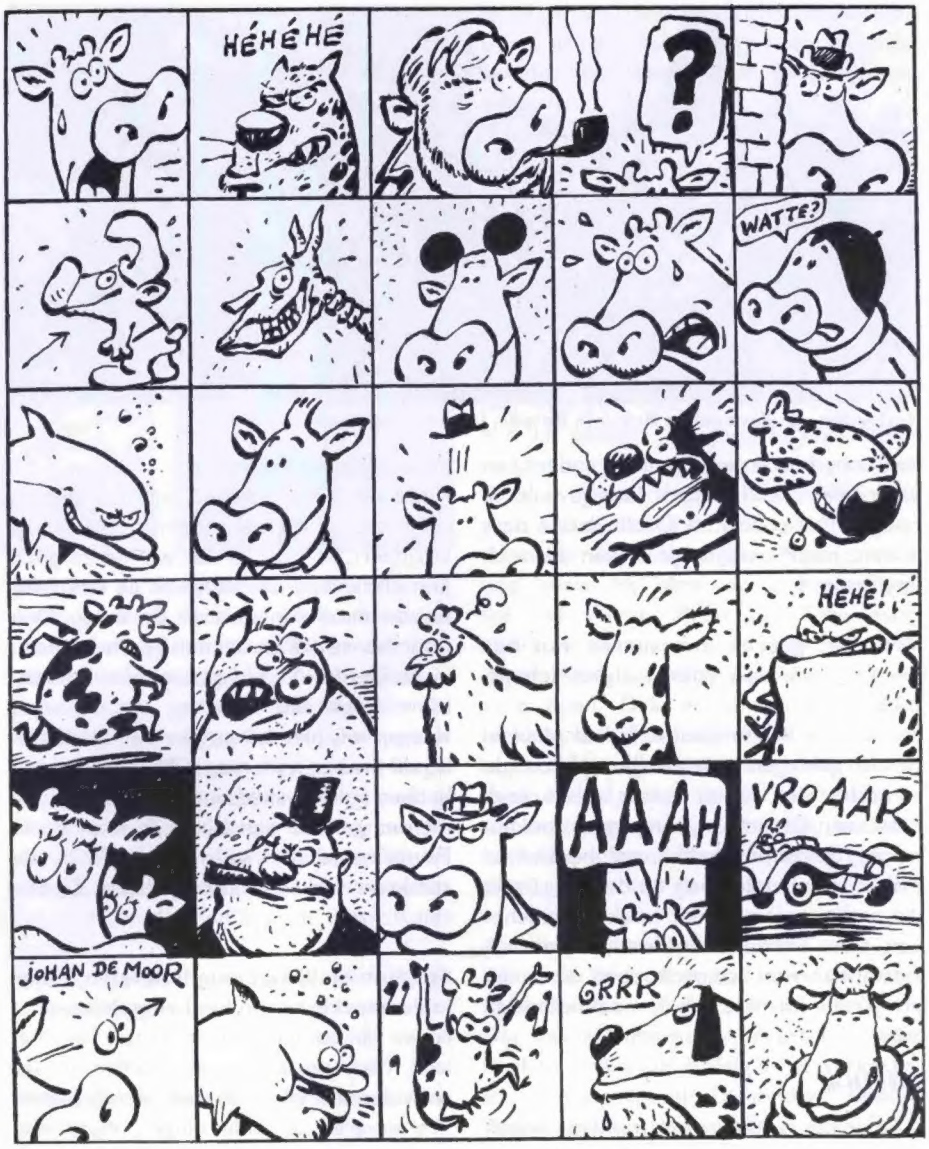

Zijn er nog andere invloeden van de tekenfilm in *Kobe de koe* aan te wijzen?

De lezer accepteert, en volgens mij heeft dat alles met tekenfilm te maken, zeer gemakkelijk ons gegeven: een koe is geheim agente en als ze een missie heeft, gaat ze recht op haar achterpoten staan, ze doet een trenchcoat aan, zet een hoed op en is weg. Een uitleg vooraf is niet nodig. We winnen daardoor veel tijd. We kunnen meer aandacht aan andere personages besteden en ze psychologisch verder uitwerken – zelfs in gekke verhalen zoals deze. Daarom hebben we de tijd genomen iets over een dolfijn te vertellen, zonder dat hij iets met de koe te maken heeft. Dat kunnen we ons permitteren op voorwaarde dat we altijd zot blijven. Het

***Boven*, Tekening voor het 2e Stripfestival van Brussel, mei 1996.**

***Links*, Nieuwjaarkaart.**

***Rechts*, Eén van de totaal zes verschillende onderleggers, ontworpen voor het Brusselse hotel La Vacherie, waar ook een muurschildering van Johan de Moor is te zien.**

***Uiterst rechts*, Satire op ontwikkelingshulp en andere vormen van modern kolonialisme in *De grote mensenjacht*.**

is dikwijls gebeurd – door een fout van Stephen en door mijn onoplettendheid – dat we een verhaal te realistisch begonnen. We zijn hele platen herbegonnen ... Eens was ik al bij plaat tien en heb alles weggegooid. Het ging niet, het klopte niet. Het moet zot blijven. De verhalen hebben een eigen logica. Als de strip te realistisch wordt, merk ik het nu meteen want ik begin me te vervelen ... Ook dat heeft met tekenfilm te maken.

Uitroepteken

Ik merk dat in het gesprek niet alleen de naam van je vader maar ook van Hergé **regelmatig opduikt.**
Natuurlijk. *C'est encontournable*. Ge loopt en komt altijd op Hergé uit. Z'n werk is een grafische wereldencyclopedie. Hebt ge een hamer nodig, een wagen in die en die kleur ... Bij Hergé is het te vinden. Een Internet van het beeldverhaal. Hij heeft veel problemen opgelost. Ge kunt er niet naast, hè.

Wat heeft de meeste invloed op je gehad?
Iets Cartesiaans bij Hergé, als Griekse beeldhouwer. De Gulden Snede. Alleen al de knappe manier waarop hij een uitroepteken neerzet, en altijd op de goede plaats. We weten natuurlijk dat 'm veel met *calque* en met schetsen werkte, maar ik begrijp dat ook. Daarom ben ik soms ook zo woedend op andere tekenaars, collega's die hun best niet doen. Het verveelt me als dingen niet op hun goede plaats staan. **Tardi** maakt goede composities. Ook als hij grote blokken teksten heeft staan ze altijd mooi in het vlak. De kaften van Hergé, daarin wilde hij altijd de Gulden Snede vinden. Tsjak, tsjak, met die twee rechthoeken. De Gulden Snede, maar dan er nèt naast. Dat moest, hè. M'n vader vond dat dat te gek was. Hij was een serieuze tekenaar, maar ge kent z'n spontaniteit. Zelfs *Cori de scheepsjongen* heeft niet die constructiedrang. Het is avontuur, het is **Errol Flynn**, het is Amerikaans bij Bob. Hij is *sfumato*, in de goede zin van het woord. Spijtig genoeg staat bij Hergé altijd alles op z'n plaats.

Waarom spijtig genoeg?
Omdat het zo indrukwekkend is. Ik begrijp waarom **Schuiten** en **Peeters** het altijd over Hergé hebben, hoewel ik ze soms uitlach. Het heeft te maken met die obsessie voor constructie. Het is niet voor niks dat ik m'n platen op een ezel plaats om te zien of alles goed op z'n plaats zit. Een plaat moet op z'n poten kunnen staan. Een plaat is een tekening op zichzelf. Toen Hergé zijn albums ging inkleuren, kreeg je de 'blauwe bladzijde' in *De Blauwe Lotus*. Die nachtscène. Dat is efficiënt, hè. Veel atmosfeer met weinig middelen. In *De 7 kristallen bollen* begint het onweer met een boom en een blad dat wegvliegt. Da's Japanse prentkunst. De andere kant van Hergé is de swingende *Quick en Flupke* van de jaren dertig. Die personages, soepel getekend met die vloeiende **McManus**-lijn, dat is schitterend. Zonder *calque*, rechtstreeks op het papier.

Heb jij een voorkeur voor één van beide kanten van Hergé?
Met de tekenfilms van *Quick en Flupke* kon ik teruggrijpen op de oude strips. Hergé heeft nooit verhuld dat hij de personages min of meer op de tekenfilm had gebaseerd. Maar dat sommige exegeten het meer realistische werk dat Hergé na de Tweede Wereldoorlog maakte als slecht afdoen, dat begrijp ik niet goed. Da's gewoon niet waar. Ze bekritiseren hem omdat hij in studioverband begon te werken, met medewerkers zoals Bob en Jacques Martin. Hergé had voldoende persoonlijkheid en was streng genoeg om nee te zeggen als het 'm niet beviel. Ik herinner me dat hij een keer in de studio was en dat ik naast hem stond toen hij z'n boeken inkeek. 'Ik teken toch beter dan vroeger,' zei hij. Het is nu mode om de Hergé van de jaren dertig hoger aan te slaan, maar dat is theologie, zou ik haast zeggen. *De zaak Zonnebloem* is gemaakt in die zogenaamd minder goede periode, maar dat is prachtig getekend! Twee of drie mindere boeken doen toch geen afbreuk aan het oeuvre als geheel. Het is waar, in *Kuifje en de Picaro's* zit geen atmosfeer. Dat heeft niets met tekenen te maken, het verhaal trok op niets. Er wordt niet uitgelegd wat Kuifje in Zuid-Amerika komt doen. Da's echt foutief. Maar ge moet denken dat hij geen *goesting* meer had en niet goed meer wist wat hij moest doen. Da's geen kwestie van de Studio, of Bob. Dat lag helemaal aan Hergé.
Ge hebt nu toch wel genoeg, hè?

GEACHTE HEER, DE VRIENDENKRING VOOR DE ONTWIKKELING DER VOLKEREN PAKT UIT MET EEN GEDURFD INITIATIEF WAARVAN DE VOORDELEN U BESLIST NIET ZULLEN ONTGAAN, WAARDE HEER...
Q.
WANT WIJ ZIJN ZO VRIJ U EEN CHARMANTE COMPAGNON AAN TE BIEDEN!
EEN WAT?!
MAAR MAN, WAT MOET IK HIERMEE?
ACH, MIJNHEER, HIJ KAN UW PAKJES DRAGEN, OF DE BOOD SCHAPPEN VAN MEVROUW!
O, JA? EN MOETEN WIJ DAAR ETEN IN STOPPEN?
ZO WEINIG, MIJN HEER. HONGER HOUDT DIE MENSEN JONGER. HIJ KAN VOOR U IN DE FILE STAAN, GRASMAAIEN, MATTEN KLOPPEN, KOPER POETSEN!
VERSCHILLENDE BURGERS HEBBEN ZICH AL ZO'N HULP AANGESCHAFT EN ZIJN ER ZEER OVER TE SPREKEN.
IS 'T VERDOMD? NOU, VOORUIT DAN MAAR. ALS U HET ZEGT...
17

CAPTAIN! We've gotta get the ship out of here!
Why sailer?
'Cause we're drifting into the sea of meteors.
LOOK OUT! METEOR SHOWER!
A direct hit!
All hands-- abandon ship!
Okay, come on in now.
Aww mum, I'm having fun.
None of that. You'll catch your death out there.
Sigh
6

DRAWN + QUARTERLY verovert de wereld

In Haarlem had men er de mond van vol: *Drawn & Quarterly*, het Canadese striptijdschrift dat dit decennium bezig is het beeldverhaal op inhoudelijke gronden nieuwe impulsen te geven. Tijdens de Stripdagen in de Noordhollandse hoofdstad, begin juni dit jaar, maakten de tekenaars van deze vooruitstrevende periodiek grote indruk met een expositie van hun werk. Grafische zieleroerselen van de belangrijkste auteurs uit de *Drawn & Quarterly*-stal van uitgever **Chris Oliveros** waren te bezichtigen in de refter van het Haarlemse stadhuis, en later diezelfde maand ook bij stripwinkel Lambiek in Amsterdam.

Oliveros richtte zijn getekende kwartaalblad op in 1990. Hij wilde zich afzetten tegen de Amerikaanse stereotypen uit de *comic business*. *Drawn & Quarterly* werd het podium van integere, sterk autobiografisch gerichte stripmakers. Het betreft auteurs die de harde werkelijkheid niet schuwen en de lezer genadeloos een blik gunnen achter de opgetrokken menselijke façades. Geen neurose, frustratie, trauma of minderwaardigheidscomplex blijft onbesproken.

door
JEROEN MIRCK

In Nederland raakten we via *Zone 5300* al enigszins bekend met de ongesteldheden van de Canadese **Julie Doucet**, maar er is meer. Veel meer. Allereerst zijn het drie illustratoren van *The New Yorker* die hun stempel drukken op *Drawn & Quarterly*: **Seth**, **David Mazzucchelli** en **Maurice Vellekoop**. Seths eigen periodiek *Palooka-Ville* zwelgt in nostalgie en melancholie, Mazzucchelli wast zijn superheldenverleden zorgvuldig af met stijlvol vertelde anekdotes, terwijl covertekenaar Vellekoop op venijnige wijze aan homo-emancipatie doet. **Debbie Drechsler** verwoordt in *Daddy's Girl* de verwarringen omtrent haar incestverleden. Ook **Chester Brown** hoort inmiddels tot de renstal van Oliveros, sinds de uitgever twee graphic novels van de Amerikaan publiceerde: *The Playboy* en *I Never Liked You*. Andere interessante stripmakers zijn de Canadese coverschilder **Luc Giard**, de Spaanse (!) stilist **Marti** en de Amerikaanse illustrator **Peter Kuper**.

Seth is een tekenaar die illustraties maakt voor *The New Yorker*. Zijn licht-deprimerende strips publiceert hij in zijn eigen periodiek *Palookaville*. De naam van de titel komt voor in de uitdrukking 'a one-way ticket to Palookaville', die wordt gebruikt om aan te geven dat een bepaalde onderneming op een mislukking uitloopt. In Palookaville wonen de 'losers', in Nederland vergelijkbaar met Nergenshuizen.

Beklemmende strips van Julie Doucet, die ook in *Zone 5300* heeft gepubliceerd.

Het Canadese striptijdschrift *Drawn & Quarterly* heeft voet aan wal gekregen in Nederland. Dankzij een expositie die de Stripdagen Haarlem en stripwinkel Lambiek aandeed, is haar naamsbekendheid aanzienlijk gegroeid. Originelen van Chester Brown, Julie Doucet, David Mazzucchelli, Seth, Debbie Drechsler **en** Maurice Vellekoop **trokken vooral gedurende de Stripdagen veel bekijks. Twee aanwezige exposanten waren de Amerikaanse tekenaars** Adrian Tomine (*Optic Nerve*) **en** Joe Matt (*Peepshow*)**. Zij geven ieder een impressie van hun bezoek aan Haarlem.**

FOTO ROB BECKER

En dan zijn er nog de Amerikaanse tekenaars **Joe Matt** en **Adrian Tomine**. Samen met Mazzucchelli vormen zij de meer realistische kant van *Drawn & Quarterly*. De neurotische *Peepshow*-strips van Matt zijn duidelijk genspireerd door de schaamteloosheid van **Robert Crumb**, terwijl Tomine met zijn eigen comic *Optic Nerve* stijlmatig balanceert tussen de Europese strip en het befaamde *Love & Rockets* van de broers **Fernandez**. Beide autobiografisch werkende auteurs waren aanwezig in Haarlem. Ze maakten deel uit van de afvaardiging die Oliveros vanuit Amerika had meegenomen, net als Doucet en Vellekoop.

Adrian Tomine

De jonge Tomine, een spruit van Aziatische voorouders, laat desgevraagd weten erg tevreden te zijn over de samenwerking met uitgever Oliveros. 'Ik kan gewoon doen wat ik wil. Ik stuur Chris mijn werk, hij brengt het naar de drukker, zorgt dat het in de winkels komt te liggen en stuurt me een cheque.' Tomine begon met de zevendelige minicomic *Optic Nerve* die hij in eigen beheer uitbracht. Oliveros kreeg dit onder ogen en bundelde het materiaal van de jonge tekenaar – Tomine produceerde de betreffende verhalen in zijn puberteit – tot het album *32 Stories*. Het boek bevat een reeks korte situatieschetsen met betrekking tot de onzekerheden van eenvoudige mensen in de grote stad. Critici maakten zelfs vergelijkingen met de literatuur van **Raymond Carver**.

'Ik ben net afgestudeerd, dus heb ik eindelijk tijd om full-time aan comics te werken', vertelt Tomine. 'Ik kan er net van rondkomen, al dien ik er wel illustratiewerk naast te doen. Ik maak comics hoofdzakelijk omdat ik het leuk vind. Als ik er geld mee kan verdienen, is dat een bonus.'

Tomine wil graag ontkrachten dat *Optic Nerve* louter over hemzelf gaat. 'De meeste *Drawn & Quarterly*-tekenaars maken autobiografisch werk. Wat ik doe is enigszins vergelijkbaar, maar toch niet helemaal. Ik baseer alles op mijn persoonlijke ervaringen en mijn eigen leven, maar verwerk dat toch tot meer fictieve verhalen. Een ander verschil is dat de andere stripmakers voornamelijk werken aan langere verhalen, terwijl ik comics uitbreng die meerdere zelfstandige korte verhalen bevatten. Dat is een afwijkende aanpak. Voor de lezer is dat trouwens heel handig, want ze zitten altijd meteen in het verhaal.'

Realistische tekenstijlen kom je niet veel tegen in *Drawn & Quarterly*. Tomine benadrukt dat Oliveros meer geneigd is naar gestileerd werk. 'Ik ben waarschijnlijk één van de meer realistische auteurs waarvan hij werk publiceert. De meeste anderen tekenen op meer *cartoony* wijze. Voor de comicwereld in het algemeen, tenminste in Amerika, is de stijl doorgaans realistisch. Al die superheldenstrips ... ze *proberen* realistisch te lijken, maar eigenlijk zijn ze surrealistisch', klinkt het verzuchtend.

Zoals het een exponent van *Drawn & Quarterly* betaamt, heeft Tomine niet veel op met superheldenstrips. 'Het enige waar ik ze voor moet bedanken, is dat ze mijn interesse hebben gewekt voor het medium strip. Ik ben opgegroeid met superheldenstrips en dat is de reden dat ik zelf nu ook teken. Als ze volledig zouden verdwijnen, zou ik dat helemaal niet erg vinden. Soms stoort het me om te zien dat er zoveel geld naar superheldenstrips gaat en zo weinig naar *onze* strips.' Als alternatieve stripmaker zit het Tomine niet lekker om te werken in een wereldje dat draait om de superhelden. 'Het is een vreemd gevoel. Je voelt je een outsider ten aanzien van de rest van het comic-medium.'

Drawn & Quarterly's afvaardiging naar Haarlem: *Voorste rij*, Chris Oliveros en Maurice Vellekoop, *achterste rij*, Joe Matt, Julie Doucet en Adrian Tomine.

TRAIN I RIDE
THERE WAS NO ONE TO SAY GOOD-BYE TO. I JUST PACKED WHAT I NEEDED AND STARTED WALKING.
I SAT IN THE DEPOT FOR THREE HOURS BEFORE I BOUGHT A TICKET AND BOARDED A TRAIN HEADED NORTH.
ROUND TRIP?
UH, NO... ONE WAY PLEASE.
I HAD NO SET DESTINATION, NO ONE WAS WAITING FOR ME, I HAD NO IDEA WHERE I'D SLEEP THAT NIGHT.
BEHIND ME WAS A STEADY JOB AND A DECENT APARTMENT. AHEAD WAS THRILLING UNCERTAINTY.

Adrian Tomine werkte al tijdens zijn pubertijd aan de mini-comic *Optic Nerve*. Hij begon aan zijn strips toen hij met zijn ouders pas was verhuisd naar Sacramento in Californie. In een sociaal isolement gezeten schreef en tekende Tomine zijn frustraties van zich af in schetsboeken. Het zijn laconieke sfeerbeschrijvingen van gewone stadse leven, deels autobiografisch, deels fictief.

FOTO ROB BECKER

Adrian Tomine

Joe Matt

Wie *Peepshow* heeft gelezen, weet dat Joe Matt met dit *comic diary* zijn grote voorbeeld **Robert Crumb** in alle *geekness* naar de kroon steekt. Het is vunzig, neurotisch en ziekelijk, maar bovenal erg grappig. Matt put volledig uit zijn eigen leven, met masturbatie, pornografie en een mislukte relatie als belangrijkste onderwerpen. En nota bene Crumb verklaarde zich een grote fan: 'Just what the world needs – another repressed, obsessed ex-Catholic – I can't wait to see what happens next ... God help him!'

Matt, die gedurende de Stripdagen boven de winkel van **Kees Kousemaker** overnachtte, zit in Haarlem op de praatstoel. Hij vindt het Nederlandse stripklimaat een verademing ten opzichte van wat hij in de Verenigde Staten gewend is. 'In Amerika trekt niemand zich iets aan van kunst. Je zult daar geen galerieën vinden die kunst exposeren, want het draait alleen maar om het geld. Het is een product, het is commercie. Dealers willen boekjes verkopen en laten daar als het moet zelfs meisjes in bikini's voor opdraven. Dat is vernederend, om depressief van te worden. Hier in Haarlem heb ik het gevoel dat er veel meer respect bestaat voor het werk maar ook voor de auteurs zelf', aldus Matt.

Volgens de tekenaar verandert de Amerikaanse houding ten aanzien van strips tegenwoordig onder invloed van bladen als *Drawn & Quarterly* wel degelijk, maar heel langzaam. 'Het zal nog jaren duren voor de situatie een beetje vergelijkbaar is met Europa.'

Over de tentoonstelling is Matt te spreken, al gelooft hij minder in zijn eigen bijdrage. 'Ik denk dat mijn pagina's niet in context worden gezien. Ze hangen hier vanwege hun visuele uitstraling, waar ik zelf niet zo'n vertrouwen in heb. Je kunt je daar ook niet goed over voelen als je ziet hoe een man als **Joost Swarte** een ruimte vult met zijn schitterende tekeningen. Het werk van **Yves Chaland** beviel me ook. Dat is niet te vergelijken met mijn geëxposeerde werk. Ik hoop dat mensen gewoon mijn comic gaan lezen. Daarin schuilt de ervaring, die je niet vindt door in de galerie rond te lopen.'

Als de bundel *The Best of Drawn & Quarterly* ter sprake komt, is Matt gematigd enthousiast. 'Je krijgt met die anthologie een goede impressie van het blad, maar niet van mijn werk! Het boek bevat de beste dingen die Chris in de eerste tien *Drawn & Quarterly*'s heeft afgedrukt. Ik ben nooit zo enthousiast over anthologien, maar houd meer van *novel-like books*, zoals *Maus* van **Art Spiegelman** of werk van de Japanner **Tazuka**.'

Over zijn eigen werk is Matt kort maar krachtig: 'Zelfvernederende autobiografieën. De eerste zes *issues* behandelden mijn leven en de ziekelijke aard ervan. Ik heb toch wel een slecht imago in de Amerikaanse comic-industrie.' Over de onmiskenbare invloed van Crumb op zijn werk merkt hij op: 'Crumb is een groot voorbeeld voor mijn generatie cartoonisten in de Verenigde Staten. Dat geldt voor alle alternatieve stripmakers uit ons land.'

Matt wil wel wat positiefs zeggen over de Amerikaanse superheldenstrip. 'Ze hebben allemaal **Jack Kirby**-invloeden. Voor mij is Kirby de koning van alle superheldencomics. Hij is de Noordamerikaanse equivalent van **Hergé**. Kirby zette de toon voor iedereen die volgde, en hij creëerde de hele industrie. Verschil is er wel: Hergé mikte op volwassenen en Kirby op kinderen. Als Kirby in de jaren zestig Marvel Comics niet had opgericht dan zou onze cultuur geruïneerd zijn. Het weerhoudt alle Noordamerikaanse cartoonisten ervan om de comic te zien als een literair medium.' Degenen die daar wel voor open staan – zoals de tekenaars van *Drawn & Quarterly* – kunnen er doorgaans met moeite van rondkomen. 'We verdienen minder dan tienduizend dollar per jaar.'

Ten slotte is Matt niet te beroerd om even heel lyrisch te worden over de Stripdagen. 'Op mij komt Haarlem over als een sprookjesland. Alles ziet er goed uit, iedereen lijkt blij, gezond en slank. Het design van alles hier is prachtig: de auto's, de fietsen, alles! Het lijkt alsof er hier geen misdaad bestaat! Het is zo bizar. Maar waar komt het geld vandaan? Iedereen loopt hier maar rond en niemand werkt ... Iedereen ziet er zo stijlvol uit. Vergeleken met Amerika komt Europa zo anders over. Veel minder gevaarlijk.'

Chris Oliveros

Druk, druk, druk, heeft Chris Oliveros het. De initiator van *Drawn & Quarterly* valt in Haarlem vooral op als driftige lobbyist. Hij doet dan ook flink zijn best om zijn uitgeverij en tijdschrift te promoten. Over de expositie is hij zeer te spreken; vooral *the space* bevalt hem. 'De manier waarop men in Europa met strips omgaat maakt grote indruk op me. Ze hebben hier echte exposities en proberen daarmee het publiek kennis te laten maken met het medium. Op Noordamerikaanse festivals zou je alleen zo'n witte tent hebben vol met comics – alleen de markt. Ze

FOTO ROB BECKER

Joe Matt **Chris Oliveros**

zijn daar louter geïnteresseerd in het verdienen van geld.'

Drawn & Quarterly is in zekere zin uniek, meent Oliveros. 'In de Verenigde Staten zijn feitelijk niet zo heel veel striptijdschriften. Je hebt er hooguit vier of vijf – heel weinig dus. Het verschil met de anderen bestaat eruit dat we heel constant proberen te zijn. We willen zoveel mogelijk goed werk plaatsen. Bovendien zoeken we niet louter in Noord-Amerika, maar evengoed in Europa. Dat doen de andere bladen nauwelijks.' Oliveros keek goed rond in Frankrijk en presenteerde vervolgens onder meer **Tardi**, **Loustal** en het duo **Dupuy & Berberian** aan de overkant van de oceaan. Ook **Baru** staat op de verlanglijst. Oliveros' nieuwste troef is de Spaanse tekenaar **Max**. Misschien moet hij zijn oor ook eens te luister leggen bij *Zone 5300*. Oliveros: 'Hadden die hier niet een feest?'

Neurotische strips van Joe Matt steken het werk van Crumb naar de kroon. De eerste zes afleveringen van *Peepshow* gaan over Matts leven en de volgens zijn zeggen ziekelijke aard daarvan.

HI. MY GIRLFRIEND AND I WERE WONDERING IF YOU COULD HELP US SETTLE A BET.
SURE! I'LL TRY
OKAY--NOW WHOSE BIKINI DO YOU LIKE BETTER?
NOT TO MENTION WHOSE BODY?
HAVING TROUBLE DECIDING? MAYBE I CAN HELP PERSUADE YOUR VOTE-- MMMMMM....
MMMMMM
ANYONE MIND IF I JOIN IN?

Rechts, Issue 9 van *Peepshow* handelt over de aantrekkingskracht van comics en ander pulpvermaak op de 'kleine Matt', iets wat zijn ouders niet zagen zitten.

OH, YEAH... AND HERE'S THE COVER TO IT. IT KEEPS COMIN' OFF.
THE COVER? WHAT'RE YOU TALKING ABOUT? THE COVER'S ON IT!
? WAIT A MINUTE... LEMME SEE THAT. IT'S THE SAME SIZE..
W-WHAT IS THIS? IT'S GOT A PICTURE OF ACTION #1 ON IT.
1st EDITION

Onder, Sombere verhalen van Debbie Drechsler over loodzware onderwerpen als incest en abortus, op een alledaagse, aangrijpende manier in beeld gebracht.

LEMME SEE THE INDICIA...
"FAMOUS FIRST EDITION No. C-26. COPYRIGHT © 1974. IMPORTANT NOTICE: THIS PUBLICATION IS AN EXACT REPRINT OF THE FIRST ISSUE OF ACTION COMICS ORIGINALLY PUBLISHED IN 1938."
1st EDITION
LATER
DEBBIE... HONEY, ARE YOU AWAKE?
CONTINUED

Voor de uitgever, die in eigen land vanwege zijn goede neus voor het binnenhalen van talent een *perfect scorer* schijnt te worden genoemd, is het van belang om een expositie te hebben in Nederland. 'Het helpt ons om een reputatie op te bouwen. Vorig jaar hadden we een vergelijkbare expositie in Portugal. Het is nuttig om dergelijke tentoonstellingen te hebben in verschillende landen. Zo hopen we volgend jaar een expositie te houden in Finland.'

Groot-Brittannië heeft een grote stripcultuur, maar is voor *Drawn & Quarterly* minder interessant. 'We verkopen het blad wel in Engeland, maar de houding in dat land ten aanzien van strips is vergelijkbaar met die in Amerika', weet Oliveros. 'In Europa, met uitzondering van Engeland, lijken ze veel meer respect te tonen voor het medium strip. Ze zien het hier ook echt als een kunstvorm. In Canada en de Verenigde Staten nemen mensen strips helemaal niet serieus en kijkt men er op neer. Men maakt een duidelijk onderscheid tussen kunst en comics.'

Voor de combinatie kunst-strip was men dit jaar op de Haarlemse Stripdagen andermaal aan het goede adres. Tomine, Matt en Oliveros hebben kunnen watertanden.

Vijftig jaar een *lonesome cowboy*. Met list, ontwapenende precisie en een snelheid die zijn schaduw overtreft, veroverde Lucky Luke niet alleen het Wilde Westen, maar vooral de harten van miljoenen fans. Daarom een gesprek met Morris **(1924) – zijn echte naam is Maurice de Bevere – waarin kort wordt teruggeblikt. Daarnaast wordt gesproken over minder voor de hand liggende onderwerpen als doodgravers, pornoparodieën en tekenfilmpjes.**

Uw broer Louis, die leraar Frans was, heeft de naam Lucky Luke bedacht. Ook schreef hij mee aan het eerste scenario.

Morris: De eerste tekeningen ontstonden in de laatste oorlogsjaren, maar die werden nooit gepubliceerd. Destijds was het de gewoonte om aan een tekenverhaal te beginnen zonder te weten waar de vertelling naartoe ging. Zo werkte ik mij geregeld in de nesten en moest ik halverwege het avontuur de gebeurtenissen zo beïnvloeden dat de afloop toch aannemelijk werd. Zo stierven de gebroeders Dalton al in het eerste album. Een stommiteit die door mijn latere scenarist **René Goscinny** werd opgevangen door Daltonneven in het leven te roepen.

Die Dalton-broers **hebben echt bestaan.**

Ja, zij waren in werkelijkheid neven van de **James**-broers. Zij waren trouwens net zo dom als de figuren in mijn strip. Uit diverse bronnen, waaronder geschriften van **Averell Dalton**, blijkt dat de Daltons hun overvallen zeer slecht voorbereidden. Hun buit stelde daarom meestal weinig voor.

Er is een gerucht dat ook Lucky Luke echt heeft bestaan.

Flauwe kul. Ik heb hem verzonnen. Nadien hoorde je de wildste verhalen. Maar ik verwerk geregeld historische personen in *Lucky Luke*. **Calamity Jane**, **Sarah Bernardt**, **Billy the Kid** ...

Wat klopt er dan van het verhaal dat u niet van honden houdt en dat Rataplan daarom zo'n dom beest is?

Lariekoek! Ik heb zelf geen hond, maar heb niks tegen die dieren. Rataplan is

LUCKY LUKE 50 JAAR

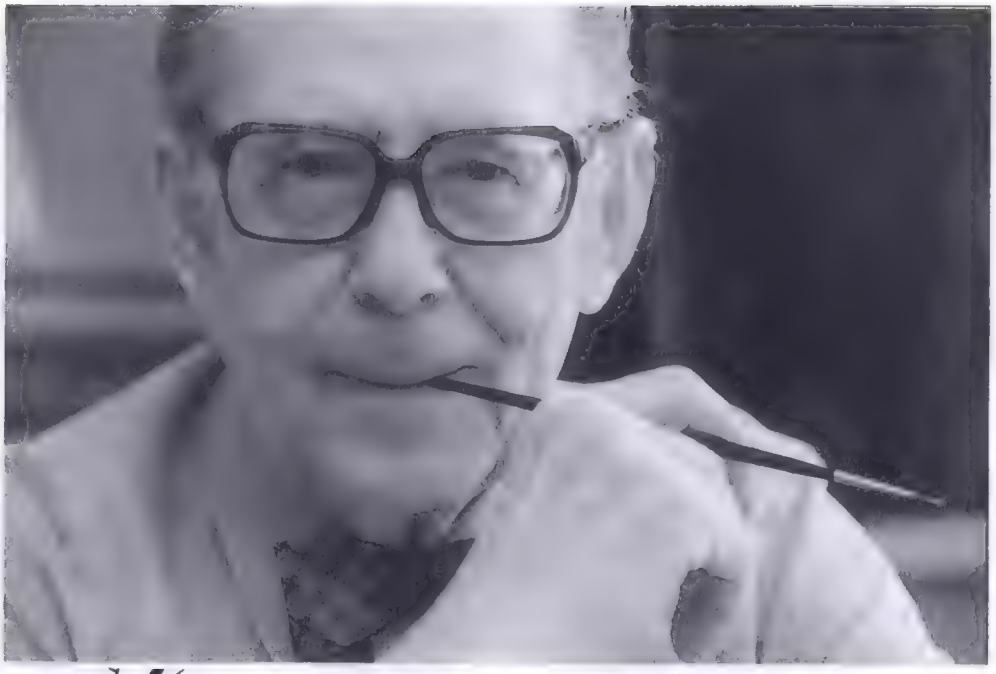

FOTO HET LAATSTE NIEUWS/PAUL TEUGHELS

-MORRIS-

Geheel links, **Advertentiewerk met Lucky Luke.**

Links, **Jijé, Morris, Will en Franquin: gezamenlijk pionieren in het 'Wilde Westen'.**

Onder, **Karikaturen van Bob Hope, Humphrey Bogart, Rex Harrison en Lauren Bacall.**

door

ARNEL LEFEVERE

gewoon een parodie op de slimme televisiehond Rin Tin Tin. Ik heb weleens brieven gekregen van lezers die het een schande vinden dat ik de draak steek met de beste vriend van de mens.

U.S.A.

U heeft jaren in de Verenigde Staten gewoond.

De eerste tien jaar bracht ik door bij uitgeverij Dupuis, maar daarna wilde ik de befaamde Amerikaanse landschappen zien - in tegenstelling tot **Karl May** die talloze westernverhalen schreef, maar desondanks nooit een stap buiten Duitsland heeft gezet. En ik wilde ook inspiratie opdoen door Amerikaanse tekenaars aan het werk te zien. Mijn eerste strips zijn sterk beïnvloed door *Popeye*.

U bent ook getrouwd in Amerika.

In The Holy Trinity Church op Broadway. Francine wilde absoluut in de Kerk trouwen. Zij komt uit een gerenommeerde Kortrijkse handelsfamilie. Zij is de dochter van de eigenaar van de Centrale Boekhandel.

Na een paar jaar kwamen uw reisgezellen André Franquin **en** Jijé **terug naar Europa. Maar u bleef.**

Ik had daar vriendschap gesloten met Goscinny. Toen ik uiteindelijk in 1955 terugkwam in Europa heb ik hem gevraagd of hij mijn vaste tekstschrijver wilde worden. Hij had een fantastisch gevoel voor humor. Hij was pas tevreden als al zijn vrienden om zijn grappen konden lachen. De scenario's schreef hij uiteraard in het Frans. Hij deed dat onnavolgbaar, maar de woordspelingen en taalgrapjes waren niet aan mij besteed. Ze zijn nauwelijks te vertalen en het is de platste vorm van humor die er is.

Lucky Luke **moet het inderdaad grotendeels hebben van visuele gags.**
De tekeningen zijn eigenlijk belangrijker dan de inhoud. Een scenario is eigenlijk niets meer dan een aaneenschakeling van leuke vondsten.
Steeds vaker zijn de scenario's geïnspireerd op historische gebeurtenissen; ik heb een idee, praat er dan over met mijn twee jonge scenaristen (**X. Fauche** en **J. Léturgie**. Red.) en zij schrijven de handelingen en de dialogen uit. Maar ik heb altijd het laatste woord. Ik zie mijzelf als een regisseur.

Imiteren

U werkt met een aantal medewerkers.
Ik heb assistenten voor de tekeningen van *Rataplan* en *Kid Lucky*, een nieuwe reeks rond de tienjarige Lucky Luke. Maar de oorspronkelijke reeks doe ik nog volledig zelf. Ik hoor geregeld dat ik een moeilijk te imiteren tekenstijl heb.

Zijn daarom alle parodieën op de cowboy die sneller schiet dan zijn schaduw zo slecht?
Vooral de porno-parodieën. Er zijn ook een aantal aardige karikaturen, maar ik lees ze niet zorgvuldig. Het is jammer dat er mensen zijn die op die manier kennis moeten maken met mijn creatie. Zo kreeg ik ooit een boze brief van een bezorgde vader die voor zijn zoontje een pornoparodie had gekocht. Per vergissing, in de veronderstelling dat het een reguliere *Lucky Luke* was. Ik heb de man gelijk een normaal album toegestuurd. Niemand kan overigens beweren dat er in mijn verhalen geen ondeugden voorkomen. Mijn oorspronkelijke uitgever zei ooit dat kinderen zich moeten kunnen identificeren met hel-

Ik mag niet boksen bij het voetbalspel
Ik mag niet boksen bij het voetbalspel
Ik mag niet boksen bij het voetbalspel.....
HUYSMANS, BORTELS, GIVARD EN LEMOINE
GESTRAFT VOOR VECHTPARTIJ...

***Links,* Voor *Het Laatste Nieuws* tekende Morris spotprenten van renners uit de Tour de France. Afgebeeld zijn Jean Forestier, Jacques Anquetil en een aantal Belgische coureurs, 1957. *Boven,* Voetbalcartoons voor *Het Laatste Nieuws*.**

den en dat helden zich daarom netjes moeten gedragen. Ik vind dat ze daardoor saai worden. In *Lucky Luke* wordt gevochten, gedronken, gerookt ...

Maar niet gevreeën
Nee, maar in het Wilde Westen waren weinig vrouwen.

Is het daarom dat uw held in illegale seksversies opduikt, omdat hij in uw verhalen geen vrouwelijk gezelschap heeft?
Dat zou wel eens kunnen.

Er wordt wel beweerd dat de recente verhalen zwakker zijn dan de oude.
Ach, hou op! Na het overlijden van Goscinny heb ik twee albums samengewerkt met de Nederlandse scenarist **Lo Hartog van Banda**. Maar hij is er zelf mee opgehouden. Dat waren overigens de enige twee scenario's die in het Nederlands zijn geschreven.

Bedeesd

Lucky Luke **is een Franstalige strip.**
Zelf spreek ik bijna altijd Frans. Vroeger thuis – in Kortrijk – werd ook altijd Frans gesproken. Dat was toen nog een tweetalige stad, maar dat mag nu niet meer. Ik denk dat daardoor een stukje cultuur is verloren gegaan.

Zijn er karakterovereenkomsten tussen u en uw held?
Wij zijn beiden niet spraakzaam.

... zegt hij met een uitgestreken gezicht, nadat hij anderhalf uur onafgebroken heeft zitten vertellen.
En we zijn bedeesd. Het is nu beter dan vroeger, maar ik ben er nog steeds niet gek op om voor een publiek te spreken.

Karikaturen

Iedereen kent u van *Lucky Luke*, **maar u hebt voor de krant** *Het Laatste Nieuws* **in het verleden prachtige karikaturen gemaakt.**
Dat was in de jaren zestig. Toen maakte ik iedere dag een karikatuur van een renner uit de Tour de France.

Deed Marc Sleen **niet hetzelfde voor** *Het Volk*?
Dat was dezelfde periode. Maar ik was eerst. Ik maakte ook karikaturen van voetballers. En wat niet veel lezers zich zullen herinneren is dat ik illustraties maakte voor het tijdschrift *De Zweep* en bij de liefdesromannetjes van **Annie Hans**, de dochter van de bekende schrijver **Abraham Hans**. Dat waren lichte verhaaltjes waar ik er niet één van heb gelezen. Ik moest alleen weten of de heldinnen in kwestie blond of zwart haar hadden. Dan kon ik al aan de slag. De illustraties maakte ik eigenlijk om te bewijzen dat ik ook realistisch kon tekenen, want ik heb nooit een tekenopleiding gehad.

Maakt u nu nog karikaturen of studies?
Ja, ik zit dikwijls bij de televisie te schetsen. Om niet steeds dezelfde gezichten in mijn strips te gebruiken, teken ik portretten van personen die ik op tv zie. Dat hoeven niet de bekendsten te zijn. Ik heb wel eens vedetten gebruikt. Als grap. Denk maar aan **Jack Palance**, **Jean**

***Vlnr,* Spotprenten van helden van het witte doek: Edward G. Robinson, Roy Rogers, George Raft, Jack Palance, Clark Gable en Buster Keaton.**

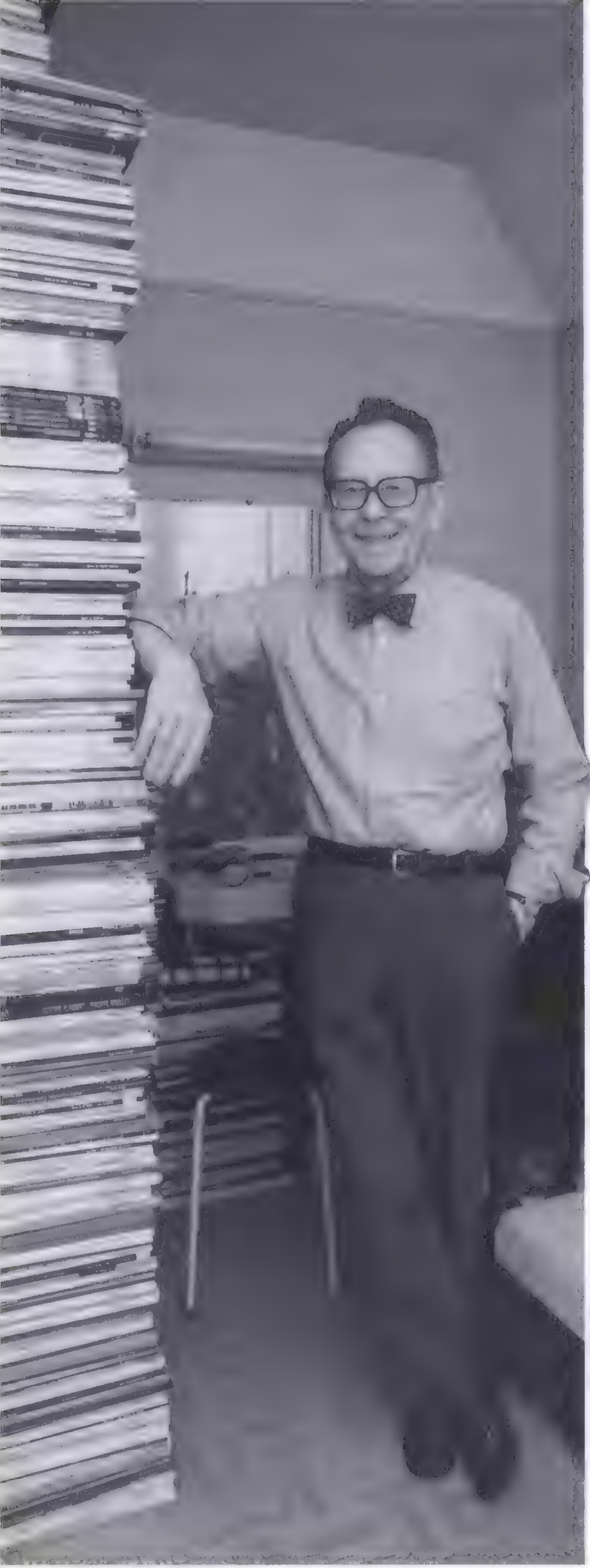

FOTO HET LAATSTE NIEUWS/PAUL TEUGHELS

Gabin, **Louis de Funès** en mijn uitgever **Jean Dupuis**.

Dood

De lelijkste koppen gebruikt u vaak voor de doodgravers in uw albums.
Dat is zo'n liefhebberijtje van mij. Ik heb altijd graag doodgravers getekend.

Maar er sterft toch nooit iemand in uw albums?
Nee, maar ik weet dat ze me vroeg of laat te pakken zullen krijgen, daarom neem ik alvast revanche. Nochtans zet ik ze na mijn slecht verzorgde appendicitis van een paar jaar geleden met meer respect neer dan vroeger. En met meer humor. Zij het dan zwarte humor.

Uw eigen dood lijkt u onverschillig te laten. Bent u ook zo fanatiek als Hergé **die de totstandkoming van nieuwe avonturen na zijn dood verbood?**
Raar, maar daar krijg ik de laatste tijd steeds meer brieven over. Het kan me eerlijk gezegd weinig schelen.

Weinig schelen? Maar er is toch een

***Links*, '... en toen won ik die stripquiz ...'**

***Boven*, Morris tekende voor een krant – kennelijk onder tijdsdruk – een filmfoto na met Lili Palmer en Romy Schneider, maar beiden hadden met het verhaal niets van doen, 1957.**

***Rechtsboven*, Spotprent voor een krant.**

***Midden*, Omslagillustratie voor *Het eenzame thuis* van Abraham Hans.**

***Onder*, Omslagen voor de liefdesromannetjes van Annie Hans.**

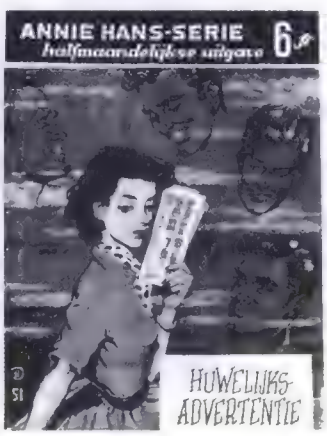

hele industrie gebouwd op uw creatie. Wat moet daarvan worden?
Niemand is onvervangbaar. Als er iemand gevonden wordt die mijn strip kan overnemen, heb ik daar geen bezwaar tegen. Maar ik heb nog geen opvolger op het oog. Wat na mijn dood gebeurt, laat mij koud. Maar zolang ik het leuk vind, ga ik door met *Lucky Luke*. Ieder jaar verschijnt er een nieuw album. Daarboven op dan nog een van *Rataplan* of *Kid Lucky*. Meer niet, want dan neemt de nieuwsgierigheid naar de naam - en de waarde ervan - af. Ik heb me overigens nog nooit beter gevoeld dan nu ...

Vijftig jaar *Lucky Luke* **is eigenlijk een uitzonderlijk feest. Weinig auteurs maken dat mee.**
Nee, **Walt Disney** beleefde 50 jaar *Mickey Mouse* niet. En **Willy Vandersteen** mocht ook niet de vijftigste verjaardag van *Suske & Wiske* beleven. Alleen Hergé heeft zijn held een halve eeuw oud zien worden.

Filmpjes

Ter gelegenheid van het jubileum wordt een aantal Lucky Luke**-tekenfilms op videofilms heruitgegeven.**
Er bestaan twee reeksen met televisiefilmpjes. Weet je dat ik eigenlijk begonnen ben bij de tekenfilmstudio Compagnie Belge d'Actualité? Maar toen Lucky Luke in 1971 tot leven kwam in de Brusselse Belvisionstudio's was dat een grote verrassing. Jaren later kwam de tweede film. Uit Parijs. En tenslotte werd een reeks tv-

films gemaakt door de Amerikaanse studio van Hanna-Barbera.
De tweede serie voor de buis kwam uit het Franse Angoulême en was minder goed. Het grote nadeel is dat je over dergelijke producties niet helemaal de controle kunt bewaren.

Ook over de speelfilm met echte acteurs was u niet tevreden.
Ach, we hebben ooit **Jean-Paul Belmondo** geweigerd omdat hij niet beantwoorde aan het beeld en de uitstraling van Lucky Luke. Toen **Terence Hill** met een voorstel kwam, klopte de sfeer wel. Er is een speelfilm gemaakt en acht korte films. Maar er komt geen nieuwe film. De mensen gaan tegenwoordig veel minder naar de bioscoop.

Succes

De Verenigde Staten blijven een moeilijk marktgebied. Ook voor een Europese held tegen een zeer Amerikaans decor.
De tekenfilms zijn nooit echt aangeslagen in de Verenigde Staten. Volgens mij door een soort protectionisme. Het enige wereldsucces van een stripreeks, is eigenlijk dat van *De Smurfen*. Maar dat is een ander publiek dan dat van *Lucky Luke* ... Ach, de albums zijn daar ook eigenlijk nooit een succes geweest. Alleen de filmpjes.

Succes. Wat noemt u succes? Hoeveel albums zijn er eigenlijk van *Lucky Luke* **verkocht?**
250 Miljoen. Waarvan een paar miljoen in de States. Maar het populairst is *Lucky Luke* in Frankrijk, Scandinavië en Duitsland.

Werd zijn naam eigenlijk ooit vertaald?
Hij is ooit onder een Scandinavische naam een *lonesome cowboy* geweest, maar uiteindelijk werd hij toch gewoon Lucky Luke. Die eenheid van naam is goed voor de populariteit van de figuur. Maar je kunt niet alles in de hand houden. Je zou eens moeten weten hoeveel illegale uitgaven uit Turkije komen.

U volgt alles heel angstvallig. Volgt u ook wat tegenwoordig op stripgebied verschijnt?
Een beetje. Ik vind *G. Raf Zerk* erg leuk.

Ook een doodgraver met veel zwarte humor!
Nu je het zegt ...

Gleevers dagboek

Gleever
De Meulder 1996
ISBN 90-6447-015-4 (h.k.)
ISBN 90-6447-014-6
Prijs *f*75 / Bfr.1500 (h.k.)
*f*14,95 / Bfr.299
(56 pagina's, zwart/wit, h.k. & s.k.)

Dit is een boek waar nu eens werkelijk reikhalzend naar is uitgezien. *Gleevers dagboek* is al 12 jaar lang een soort publiek geheim onder de harde kern van stripliefhebbers. Vroeger in *Striprofiel*, en meer recent in *Stripschrift* kon je af en toe zo'n pareltje aantreffen – een dubbele pagina puur stripplezier, schetsen uit het, voornamelijk private, leven van een striptekenaar die ook het meest alledaagse bestaan niet al te gemakkelijk afgaat. Zeer autobiografisch, erg realistisch, maar voorzien van hilarische overdrijvingen en ironische contrasten, in een perfecte balans tussen herkenbaarheid en humor.

Onder het motto 'Heerlijk! Wat ben ik toch een zielig mannetje!' beschrijft **Gleever** (pseudoniem van Gerard Leever) zijn worstelingen met z'n werk, z'n relatie, z'n kinderen, z'n hobbies (en in een apart deel *De jonge jaren van Gleever* die met z'n ouders, de meisjes, z'n diensttijd enzovoort) en alles wat een mens zoal kan bezighouden. Alles is doordrongen van het gevoel van onzekerheid dat de meesten van ons wel eens hebben. Het is mooi, en zeldzaam, als je dat gevoel zo positief en creatief kunt gebruiken. En wie dat niet kan, moet het maar lezen. *Gleevers dagboek* helpt.

Het is overduidelijk met veel liefde en toewijding gemaakt, en met een soort vanzelfsprekende kwetsbaarheid die vrijwel uniek is in het stripidioom. Het behoort, zeker tekentechnisch, tot het beste werk van Gerard Leever.

Er broeiden al enkele jaren plannen voor een bundeling van deze dagboekaantekeningen. De realisatie heeft lang op zich laten wachten, maar Uitgeverij De Meulder heeft er dan ook iets moois van gemaakt. Het is een fraai gedrukt album van bovengemiddelde dikte, en voorzien van een uitgebreid inleidend interview met de maker, die per aflevering nog wat context en achtergrondinformatie biedt. Het omslag geeft nog eens goed het realiteitsgehalte van de strip aan, door op de voorzijde een (ingetekende) foto van het huis van Gerard Leever te tonen, en op de achterkant een fotografische karikatuur van de hoofdfiguur. Een boek dat z'n luxe editie verdient.

JL

****

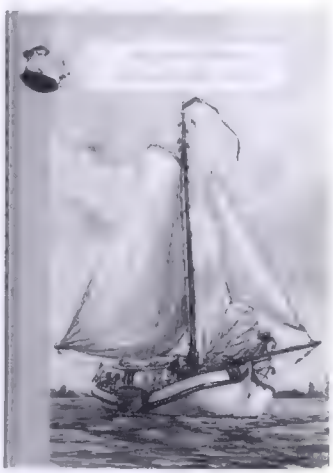

Kapitein Robs stormachtige leven

Ritman
Panda 1995
ISBN 90-6438-163-1
Prijs *f*99 / Bfr.1980
(144 pagina's, kleur, h.k.)

In 1978 verscheen bij uitgeverij Panda *Het stormachtige leven van Kapitein Rob*, een studie van de hand van **Lex Ritman**. Nu, bijna twintig jaar later, heeft Ritman een herziene versie het licht laten zien onder de titel *Kapitein Robs stormachtige leven*, waarbij Panda opnieuw de uitgever is. Herzien is eigenlijk een understatement van jewelste, want de auteur heeft zo'n beetje alles wat hij de afgelopen twee decennia aan nieuwe *Kapitein Rob*-informatie heeft verzameld, in het boek verwerkt. Dat levert als eindresultaat een fraai uitgegeven boekwerk op, dat de oorspronkelijke studie op alle fronten overtreft.

Kapitein Robs stormachtige leven houdt het midden tussen een bibliografie over de strip en een biografie over **Pieter Kuhn**. Het bibliografische deel is het sterke punt van het boek. Veel informatie stamt nog uit de eerste studie van Ritman, maar waar mogelijk is dat door hem aangevuld. Alle *Kapitein Rob*-publicaties worden vermeld, alle reizen van Rob worden per verhaal in kaart gebracht, niet eerder in boekvorm verschenen *Kapitein Rob*-stroken zijn opgenomen en er is een groot overzicht van secundaire literatuur. Verder geeft Ritman nog allerlei andere wetenswaardigheden over de strip die vooral voor de echte liefhebber interessant zijn (bij voorbeeld over de *Kapitein Rob*-revival die de laatste jaren gaande is).

Het zwakke punt van het boek is het biografische gedeelte over **Pieter Kuhn**. Ritman heeft de interviews die hij voor zijn eerste studie heeft gemaakt klakkeloos overgenomen, aangevuld met wat extra informatie over één van de grootste stripauteurs van Nederland. Het beeld dat van Kuhn naar voren komt, is echter weinig anders dan dat van de studie uit 1978. Het is een hardwerkende, gedisciplineerde man, een perfectionist die meestal iedere dag tot laat in de avond doorwerkte. Of, als hij met zijn gezin in de vakantie-zomermaanden op een tjalk in Loosdrecht bivakkeerde, aan boord gewoon doortekende. Verre bootreizen maken was Kuhns passie, en hij ontleende vele ideeën voor zijn strip aan de plaatsen die hij tijdens zijn tochten bezocht. Voor de rest lijkt Kuhn een wat kleurloos figuur met een grenzeloze fantasie die, zoals zijn vrouw in het boek zegt, alles wat Rob deed zelf had willen beleven. Kuhn heeft zichzelf ook als model voor Kapitein Rob genomen. Hij plaatste zelfs een spiegel op zijn tekentafel om hem te helpen bepaalde gezichtsuitdrukkingen zo natuurgetrouw mogelijk in de strip weer te geven.

Het beeld dat Ritman van Kuhn schetst is gebaseerd op feitelijke informatie van twintig jaar geleden. Nieuwe, interessante gegevens over de man ontbreken echter, laat staan een deugdelijke analyse. De informatie, die Ritman geeft, roept juist veel vragen op, zoals wat nu precies de drijfveer van Kuhn was om dag-in-dag-uit *Kapitein Rob* te tekenen, over welke verhalen hij tevreden dan wel ontevreden was, of hij contacten met collega-tekenaars had en hun strips las en waar zijn politieke overtuiging lag (Kuhn gebruikte regelmatig de internationale politieke ontwikkelingen als inspiratiebron voor zijn Rob-verhalen). Hopelijk vindt iemand eens de tijd om naar dit soort en andere aspecten onderzoek te doen. Het boek van Ritman kan hierbij dan als waardevol naslagwerk een belangrijke rol vervullen.

RS

***

Guust 15: Van flaters tot kraters

Franquin
Marsu 1996
ISBN 2-908462-74-5
Prijs *f*8,95 / Bfr.165
(48 pagina's, kleur, s.k.)

1996 is op de valreep een topjaar geworden voor de stripliefhebber. De dertigste en hopelijk laatste *Asterix* is verschenen, de voortreffelijke fakkelovername door **Van Hamme** en **Benoit** in de reeks *Blake en Mortimer* zag het levenslicht en ten slotte werden we onthaald op een 'nieuwe' *Guust*.

Deel vijftien in deze reeks – *Van flaters tot kraters* (titels zijn nooit de sterkste kant van de serie geweest) – bevat weliswaar veel oude grappen en nogal wat opvullers, maar in dit geval is alles beter dan niets. Het is voor het eerst dat de grappen in albumvorm verschijnen. Marsu Productions, toch een uitgeverij die haar bestaan te danken heeft aan een creatie van **André Franquin**, heeft het niet nodig geacht haar coryfee de eer te bewijzen die hem toekomt. Zo kon het gebeuren dat *Van flaters tot kraters* gegevens omtrent het jaar van oorsprong van de opgenomen strips en enige andere toelichting moet ontberen. Alsof het Guust zelf is die zo slordig met zijn eigen strips omspringt als met de contracten voor Demesmaeker.
Met zijn talent voor bizarre uitvindingen en zijn zeker zo grote talent om overal en altijd te kunnen slapen, drijft Guust als altijd zijn collega's op de Robbedoes-redactie tot wanhoop. Franquins humor is mild, origineel en getuigt van een grote vindingrijkheid. Zijn tekentalent is boven iedere twijfel verheven. Kijk maar naar die schetsmatige huizen op bladzijde 17 en Guusts zelfgebouwde kippenhok op pagina 40.
Maar waar blijft de jeugd? Waar blijven de nieuwe Goscinny's, Franquins en Jacobsen die een stripjaar tot een topjaar maken?

NU

***

De laatste knusse zaal I

Gillon & Lapière
Dupuis 1995
ISBN 90-314-1830-7
Prijs *f*25 / Bfr.450
(72 pagina's, kleur, h.k.)

Scenarist **Denis Lapière** maakte na het succesvolle *Brieven uit de bar* het scenario voor *De laatste knusse zaal*. Samen met **Paul Gillon** kreeg het project vorm voor de Vrije-Vluchtreeks van Dupuis. Gillon publiceerde in *Métal Hurlant* en is volgens een dossier in het album 'een meester in de realistische grafiek'. Dat belooft wat ...
Volgens Lapière gaat het verhaal over 'een man' en de invloeden in zijn leven. Om dergelijke thema's boeiend uit te werken, moet je als scenarist van goede huize komen. Helaas lukt Lapière dat maar gedeeltelijk.
De laatste knusse zaal biedt een kijkje in het leven van Raoul Rosensztroch, die in 1892 in een filmzaal geboren werd en wiens leven sindsdien verbonden is met de opkomst van de film. Op 97-jarige leeftijd sterft hij onder raadselachtige omstandigheden in een parkeergarage. Thomas, vriend en minnaar van Raouls verpleegster, vindt een filmscenario in de vorm van een autobiografie. Al lezende probeert Thomas de ontwikkeling van een vriendelijke, succesvolle jongeman tot norse, oude brompot te reconstrueren. Het nagelaten scenario van Raoul leidt de lezer via anekdotes langs verschillende perioden uit zijn leven, dat een beeld geeft van de cultuur en de historie van de 20e eeuw. Het accent ligt echter niet op deze verschillende perioden, maar deze dienen louter en alleen maar om het inzicht in de hoofdpersoon te vergroten.

Lapière wilde duidelijk geen voorgekauwd verhaal maken, maar een soort ontwikkelingsroman waarvan de lezer de verschillende elementen zelf in elkaar moet passen. Het album leest weliswaar aardig weg, maar de hoogdravende beloften van Lapière worden nauwelijks waargemaakt: de anekdotes zijn erg onsamenhangend en het blijft lullig om te lezen dat een mislukte aanslag op **Hitler** eindigt in een flinke kotspartij, met als *punchline* dat de hoofdpersoon 'met zichzelf moet afrekenen'.
Het is tegelijkertijd van alles wat en eigenlijk ook niets: de ontwikkeling van de hoofdpersoon en het kijkje in zijn psyche zal de meeste lezers onverschillig laten. Dat geldt ook voor het tekenwerk van Gillon: ondanks zijn status als 'meester van de realistische grafiek' (?) zijn de tekeningen tamelijk saai en de inkleurin-

EN VERDER...

– ***Aquarelles*** *(Pratt, Casterman). Een bundel met aquarelteken-ingen van Pratt. Het is de Franse catalogus van de expositie 'Hugo Pratt, voyges littéraires' die tot het eind van het jaar in het Museum voor Schone Kunsten in Bergen te zien is. Casterman vond een Nederlandstalige uitgave te duur. Wel heeft ze de inleidende Franse teksten in het Nederlands vertaald en deze in een aparte tekstbrochure uitgegeven. Een goedkope oplossing, letterlijk en figuurlijk. ** (RS)*

– ***Bakelandt 69: Een wapen voor Eire*** *(Leemans, Standaard). Vrijbuiter Bakelandt beleeft zijn zoveelste avontuur in de Napoleontische tijd. ** (SR)*

– ***Baxter 2: H²O*** *(D'Hondt/Ravijts, Standaard). Dankzij beroerd tekenwerk, een totaal gebrek aan dramatisch inzicht en een onvoldoende uitgewerkt plot zijn de makers erin geslaagd een nog slechter album dan hun debuut af te leveren. En dat was al heel erg beroerd ... 0 (HW)*

– ***De draagbare Biebel 3: Je krijgt 'm niet cadeau*** *(Legendre, Standaard). Een boek vol strookjes waarin wel erg veel gelijksoortige woordgrapjes staan. Biebels vriendje Reggie is gewoontegetrouw net iets leuker dan Biebel zelf. ** (HW)*

– ***Carland Cross 6: De vampier van Shadwell*** *(Oleffe/Grenson, Lefrancq). Op zoek naar een verdwenen poesje komt onze brave detective terecht in een 'vault of horror' van jewelste. De juxtapositie van de in en in keurige Carland Cross en zijn griezelige tegenspelers heeft iets bevreemdends. ** (TB)*

– ***Casper en Hobbes 3: Hopsakee en nu de wereld*** *(Watterson, Big Balloon). Naar verluidt is Bill Watterson er nu definitief mee gestopt. Een pleister op de wonde voor de Nederlandse liefhebbers is dat de vertalingen voorlopig gewoon door zullen gaan. *** (TB)*

– ***Claire 9: In extase*** *(Van der Kroft/Van Die/Plijnaar, Divo). Alweer het achtste album. De grappen worden zo langzamerhand erg voorspelbaar, maar zijn desalniettemin erg leuk. Misschien tijd voor een rigoureuze wijziging van de formule? Een baby, een verhuizing, een nieuw vriendje of de dood van een buurvrouw peppen een langlopende reeks meestal wel wat op. En kan iemand uitleggen wanneer het album 'Cocktail' verschijnt, dat al sinds het vijfde album 'in voorbereiding' is? *** (PvC)*

– ***Donald Duck 89: Als kerstdiner*** *(Disney, Geïllustreerde Pers). Waarin het twintig pagina's tellende verhaal 'De kwistige krent' is opgenomen; een kerstverhaal dat zoveel meesterlijke humor en spektakel biedt dat dàt alleen al een reden tot aanschaf moet zijn. *** (HW)*

– ***Douwe Dabbert 21: Het gemaskerde opperhoofd*** *(Wijn/Roep, Big Balloon). Douwe, Domoli en Pief gaan per luchtballon naar*

gen (opzettelijk?) flets en sober. Dan lijken **Philippe Francq**, **Frank Pé** of **Dodier** uit dezelfde Dupuis-stal eerder aanspraak te maken op deze 'meestertitel'.
Hopelijk heeft het tweede en afsluitende deel wat meer pit. Lapière schreef een matig boeiend verhaal, en juist van hèm zijn we de laatste jaren (met **Charly** en het onterecht stopgezette **Alice & Leopold**), wel wat anders gewend.

PvC

**

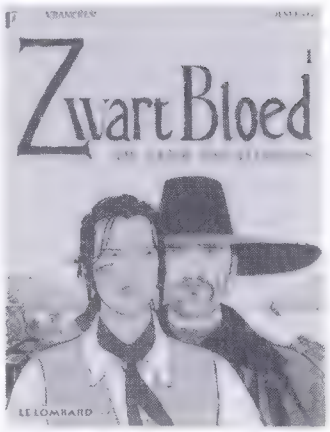

Zwart bloed 1: De geur van illusies

Vrancken & Desberg
Lombard 1996
ISBN 90-5581-094-0
Prijs *f* 9,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Stephen Desberg heeft geen introductie nodig. Hij is één van de beste en meest veelzijdige scenaristen van het moment. Denk maar aan *Billy the Cat*, *Kobe de Koe*, *Kasper*, *Jimmy Vandooren*, stuk voor stuk goede stripreeksen. Met **Bernard Vrancken** zette hij voor Lombard de nieuwe stripreeks *Zwart bloed* op. Eerder werkten zij al samen aan een tiental korte verhalen voor *(A suivre)*. Vrancken heeft een aangename, open tekenstijl.
Zwart bloed wordt een historische reeks, die zich afspeelt op de Franse Antillen aan het einde van de 19e eeuw. Franse families hebben zich hier gevestigd en veel rijkdom verworven met katoen en suikerrietplantages. Een telg uit zo'n rijke familie is Marc-Antoine Pérolle. Hij sluit vriendschap met Tristan, een jongen met zwart bloed, die wordt opgevoed door zijn grootmoeder, een oude, vrijgemaakte slavin. Ondanks zijn nederige afkomst is Tristan welkom bij de Pérolles. Hij heeft een oogje op Madeleine, de zus van Marc-Antoine en ziet in een huwelijk met haar een mogelijkheid om te ontsnappen aan zijn milieu. Dit tot ongenoegen van de rijke Christo Languenau. Als Marc-Antoine naar Frankrijk vertrekt om te gaan studeren, en Tristan Madeleine blijft bezoeken, zie Christo kans om de jongen met zijn neus op de feiten te drukken: er is geen plaats voor iemand uit zijn milieu bij de elite van het eiland.
Dit is nog maar het begin van wat een boeiende stripreeks kan worden. Een verhaal over racisme, maar bovenal een romantisch avonturenverhaal. En wie houdt daar niet van?

HP

***

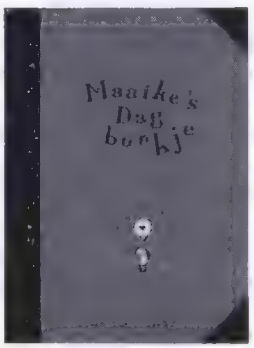

Maaike's dagboekje

Hartjes
Oog & Blik/Harmonie 1996
ISBN 90-73221-50-6
Prijs *f* 6,50 / Bfr.130
(24 paginaatjes, zwart/wit, s.k.)

Hoewel het uit het boekje nergens blijkt, is dit de tweede bundeling stripjes onder de titel *Maaike's dagboekje*. Werd het eerste boekje nog in eigen beheer vervaardigd, dit deeltje is uitgegeven door Oog & Blik, overigens wel in exact dezelfde vormgeving (formaat 75 x 105 mm, gekopieerd, twee nietjes in de rug). Terecht, want de minuscule tekeningetjes zijn voor dit formaat gemaakt, en de simpele vorm van het boekje onderstreept het pretentieloze karakter van de stripjes (sorry, maar om de één of andere reden is het onmogelijk om verkleinwoorden te vermijden in deze bespreking). Wat niet wil zeggen dat *Maaike's dagboekje* niet lezenswaardig zou zijn, integendeel. Werd het eerste Dagboekje al waardig bevonden onderscheiden te worden met een Album-van-het-Jaarnominatie, ook dit vervolg staat weer vol amusante dialoogjes, vol spitse humor, ontleend aan het dagelijks leven. En dat allemaal in die inmiddels bekende poppetjes-tekenstijl, die zo bedrieglijk simpel oogt. Bedrieglijk, want **Maaike Hartjes** weet op gezichten van vliegenpoepjes-formaat met een paar streepjes en stipjes alle expressie te toveren die ze nodig heeft. En dat is nogal wat, want de emoties lopen weer hoog op in het leven van de strip-Maaike. Het leeuwendeel van de stripjes heeft betrekking op het vervolgverhaal van de al-of-niet-vermeende verliefdheid tussen

---

*het Wilde Westen, om Kijfje op te halen. Die blijkt opperhoofd van een Indianenstam te zijn geworden en het kost veel overredingskracht om haar weer mee terug te nemen naar haar vader. Ook deze aflevering heeft weer het constante hoge niveau dat we van Dabbert gewend zijn. Alleen met ditmaal een ongebruikelijk aantal van 43 pagina's. *** (RS)*

– ***De dwaas van de koning 3: Hard gelag*** *(Cothias/Goepfert, Glénat). De hofintriges rond de bastaardzoon van Lodewijk XIII slepen zich maar voort. Het lijkt wel of de auteurs deze spin-off van 'De zeven levens van de sperwer' niet wensen te beëindigen totdat de succesformule volledig is uitgemolken. Voor de liefhebbers van het genre is het allemaal best onderhoudend maar het geduld wordt wel op de proef gesteld. ** (TB)*

– ***Eden 2: Error*** *(Poudat/Fino, Talent). Voortkabbelende fantasy waarin veel vreemde wezens, landschappen en culturen worden opgevoerd, maar die ondanks dat weinig sensatie bevat. Zeer middelmatig. ** (HW)*

– ***Franka 14: Het Portugese goudschip*** *(Kuijpers, Big Balloon). Franka is tot over d'r oren verliefd geraakt op de slechterik. Dit leidt tot een paar stevige vrijpartijen die door Kuijpers op wonderbaarlijke wijze in beeld zijn gebracht. *** (TB)*

– ***Garage Isidoor 3: Stilte, we takelen!*** *(Olis/Gilson, Dupuis). Grappen en grollen rond een garagehouder die laten zien welk een ellende het autorijden met zich mee kan brengen. Onbedoeld een aubade aan het openbaar vervoer maar niet gespeend van humor. ** (TB)*

– ***The ghost in the shell 2: De afvaljungle*** *(Shirow, Arboris). Goed verhaal dat echter bij de bezoekers van de op deze serie gebaseerde bioscoopfilm al grotendeels bekend zal zijn. Net als deel 1 gaat dit album na een paar pagina's over van kleur naar zwart/wit. ** (HW)*

– ***Gorn 2: Het pact*** *(Oger, Talent). Simpele fantasy waarvan de niet al te kieskeurige liefhebber vast zal smullen. De meer kritische lezer, die meer dan sprookjes en toverij alleen verwacht, zal het boek echter halverwege verveeld dichtslaan. ** (HW)*

– ***Gorn 3: De dans der vervloekten*** *(Oger, Talent). Wagneriaanse fantasy rond thema's als dood, macht en roem. Dichtbeboste wouden vol bovennatuurlijke verschijnselen, kastelen en merkwaardige stervelingen bepalen de sfeer. ** (HW)*

– ***Heinz 16: ... de katten hebben ogen*** *(Windig/De Jong, Oog & Blik). Oorspronkelijk nog aangekondigd als 'Roodkaftje en de boze wolf', maar uiteindelijk toch meer geïnspireerd door Rien Poortvliet. Heinz lijdt schipbreuk en sluit op een eiland vriendschap met Augustus. Ed Emmer komt ook weer langs en er is er een hoge concentratie van voetbalgrappen. Blijft leuk. *** (RS)*

– ***Hoog water*** *(Pecqueur/Gibrat, Dargaud). Oogstrelend mooi getekend maar nogal lichtvoetig en inhoudsloos. Een feeërieke beeldroman die niet beklijft. ** (TB)*

Maaike en studiocollega Floris, inmiddels nog gecompliceerd door ene Henk. Dat is misschien ook meteen het nadeel van dit dagboekje: het verrassende van de stijl is er een beetje af, en als het thema ook al erg bekend is, leest het wel heel snel weg. De wat absurdere ingrediënten, zoals het sporadisch gebruik van wezensvreemde illustraties en een uitstapje naar de abstracte kunst maken echter in dit vlak weer een hoop goed. Een happy end is natuurlijk altijd welkom.

JL

***

Mooi als de dood

Beuriot & Richelle
Casterman 1996
ISBN 90-303-8476-X
Prijs *f* 27,50 / Bfr.510
(88 pagina's, kleur, s.k.)

Een goed scenario schrijven is een kunst. Van een scenarist kan worden verwacht dat hij een verhaal vertelt met een kop en een staart, dat hij ervoor waakt de spanningsboog niet te laten verslappen en dat hij bovendien de karakters voldoende diepgang geeft. Wie een stripproman schrijft van meer dan tachtig pagina's heeft ruimte zat, maar moet die ruimte zorgvuldig indelen. Uitkristallisering van de karakters oké, maar het moet niet ten koste gaan van de opgebouwde spanning en de verhaallijn. Een voorbeeld van goed schrijversvakmanschap is de stripproman *Mooi als de dood* van het in Nederland nauwelijks bekende duo **Beuriot** en **Richelle**. Het tweetal heeft een spannend album afgeleverd dat het midden houdt tussen een *road movie* en een thriller.

Mooi als de dood speelt zich af in Spanje en is opgebouwd uit twee verhaallijnen. De ene rode draad begint in Sevilla, de andere in Barcelona. In Sevilla probeert een *hard-boiled* privé-detective een muzikant op te sporen die vergezeld wordt door een jonge vrouw. In Barcelona verdrinkt de gesjeesde student Hugo het overlijden van zijn vriendin, totdat hij een telefoontje krijgt van een boerin die met haar achterlijke zoon in een gehucht tussen Sevilla en Algeciras woont. Ze is verkeerd verbonden en zoekt ene Seguso, maar Hugo speelt het spel mee. De boerin verzorgt een jonge vrouw die volkomen in de war bij haar binnengelopen is met slechts Seguso's telefoonnummer op zak. Hugo's interesse is geprikkeld door deze vreemde speling van het lot en hij gaat onmiddellijk op pad. Ter plaatse blijkt het meisje echter de benen te hebben genomen. Na een reis die gepaard gaat met enkele turbulente verwikkelingen, ontmoet Hugo haar in Algeciras. Ze beleven een liefdesnacht op het strand, maar de volgende ochtend is ze verdwenen. Hugo zit nu met de privé-detective opgezadeld, die uiteraard naar haar op zoek blijkt te zijn. Op sublieme wijze worden de twee beschreven verhaallijnen door elkaar heen geweven en komen de twee hoofdrolspelers – Hugo en de detective – samen. Aan het slot scheiden beide wegen zich weer en zijn beide verhalen feilloos afgerond.

De lezer wordt vanaf het begin volledig in de maalstroom van dit verhaal meegezogen. Het verhaal verzwakt nergens en ook de personages – hoofdzakelijk vreemde of onbetrouwbare mensen – krijgen overtuigend vorm. Dit is ten dele te danken aan het eenvoudige doch doeltreffende tekenwerk. De lijnvoering is uiterst nonchalant en houdt het midden tussen die van **Ferrandez** en **Davodeau**. Niettemin wordt precies datgene in beeld gebracht wat wezenlijk is voor het verhaal. Op de wat klinische inkleuring na is het geheel uiterst fraai te noemen. Alleen jammer dat de cover een blow-up is van een plaatje uit de strip. De uitvergrote tekening laat zich op geen enkele wijze rijmen met het overtuigende tekenwerk en het verzorgde verhaal achter de kaft.

JM

***

Maus. Vertelling van een overlevende I: Mijn vader bloedt geschiedenis

Spiegelman
Oog & Blik 1996
ISBN 90-73221-08-0
Prijs *f* 29,95 / Bfr.599
(160 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Dit jaar verscheen de herdruk van dit eerste deel uit de *Maus*-serie.

Art Spiegelmans *Maus* – over de jodenvervolging en over de relatie van een naoorlogse zoon met zijn vader die de kampen overleefde – kan,

---

– ***Het IJzermasker 2: Wie zal Barrabas wreken?*** *(Cothias/Marc-Renier, Glénat). Een album vol verwijzingen naar de Franse literatuur over een ambitieuze jongeling die zich weet te bewegen in adellijke kringen. Zorgvuldig getekend en opgebouwd met verrassende wendingen. *** (HW)*

– ***Jessica Blandy 12: Als een gat in het hoofd*** *(Renaud/Dufaux, Dupuis). Eén van de mindere Blandy-verhalen. Het verhaal rond een seriemoordenaar roept teveel vraagtekens op. Het scenario is te weinig doordacht. Haastwerk. * (RS)*

– ***Joe Bar Team 3*** *(Deteindre, Casterman). Onbegrijpelijke humorstrip rond motoren in Franquin-stijl bij Casterman uitgegeven. Halverwege terzijde gelegd, de verwarring was te groot. 0 (RS)*

– ***De kleine Robbe 6: Zet je hoedje op!*** *(Tome/Janry, Dupuis). Voor iemand die de baard nog in de keel moet krijgen is de kleine Robbe al aardig geïnteresseerd in de andere sekse. Vreemd eigenlijk dat deze schavuit op zal groeien tot zo'n brave borst. *** (TB)*

– ***Kobe de koe 3: De grote mensenjacht*** *en* ***Kobe de koe 4: Rioolrevolutie*** *(De Moor/Desberg, Casterman). Aan gene zijde van onze zuidgrens is de sympathieke koe ongemeen populair. Hier te lande zijn de meningen over Kobe nog wat verdeeld. Ook de Nederlandse bewerking van Johan Anthierens kon niet in ieders ogen genade vinden. Hoe dan ook, deze strip is anders dan anders en voor iedere tegenstander zal wel een vurig liefhebber gevonden kunnen worden. *** (TB)*

– ***Leo Loden 3: Vaarwel m'n liefste*** *(Carrère/Arleston, Talent). Dit is een album dat in velerlei opzichten doet denken aan de betere politiefilms van Jean-Paul Belmondo; recht-toe-recht-aan, net niet tè simpel, verstrooiend, vol actie en geweld, een beetje humor en bovenal erg nadrukkelijk spelend in Frankrijk. ** (HW)*

– ***Margo en Oscar Pluis 5: De turbovlo*** *(De Brab/Zidrou/Falzar, Casterman). Ongure types zitten achter Oscar Pluis aan, de hond van Margo die last heeft van een turbovlo. Maar door het doortastende optreden van Margo komt alles op z'n pootjes terecht. Originele jeugdstrip met veel humor en dynamiek. *** (RS)*

– ***Mijn oom Gilbert*** *(Benoît, Loempia). Eén van de laatste stripuitgaven van Loempia. Zowaar een afgerond verhaal van cartoonist/illustrator Benoît. Al is 'afgerond' een te aards woord voor de vervreemdende sfeer die tekeningen en tekst uitstralen. *** (RS)*

– ***Nathalie 3: Tot kijk, allemaal*** *(Salma, Casterman). Avontuurlijk ingesteld dagdromertje probeert per pagina de lezer aan het lachen te brengen. Bedoeld voor jonge lezers, die vast de matige tekeningen en de flauwe grappen over het hoofd zien. * (CA)*

– ***De onnoembaren 7: Alix-Noni-Tengu*** *(Yann/Conrad, Dargaud). Eindelijk hebben Mac en Alix elkaar teruggevonden. In de Franse versie schijnt 't bij dit happy end te blijven maar meer in de lijn van het verhaal raken ze elkaar in de Nederlandse vertalingen even snel weer kwijt. *** (TB)*

– ***De paparazzi 1: Met flash en flair*** *(Mazel/Cauvin, Dupuis).*

en dat was eigenlijk van meet af aan al duidelijk, gezien worden als een mijlpaal in de geschiedenis van de strip. Zelden vóór *Maus* werden de mogelijkheden van het medium strip zo zelfbewust verkend en toegepast; werd een zo complex verhaal zo efficiënt vormgegeven. Al te veel stripmakers beseffen onvoldoende dat ze een medium hanteren; dat striptekenen een middel is en geen doel op zich en lijken niet te begrijpen dat de voorwaarde voor een goede strip een goed verhaal is. Hun verbeelding is vele malen groter dan hun zeggingskracht. Meestal resulteert dit in albums die goed ogen, maar waarin onder een overdaad aan vorm een gebrek aan verhaal schuil gaat. Veel mensen zien de strip als een onvolwassen en vluchtig medium. Toen *Maus* in Amerika verscheen begonnen recensies veelal met de uitroep 'Onmogelijk! Dit is een strip, en strips kunnen helemaal niet wat dit boek doet!' Vervolgens moesten de recensenten erkennen dat Spiegelman wel degelijk in 'het onmogelijke' geslaagd was. Hun vooroordeel over strips in het algemeen bleef echter overeind, simpelweg doordat zij *Maus* niet meer als een strip, maar als literatuur benaderden. Hieruit blijkt hoe diepgeworteld het oppervlakkige imago van de strip is. Dat vooroordeel is echter niet alleen maar het gevolg van de kortzichtigheid van intellectuelen die strips bij voorbaat van de hand wijzen. Er zijn ook veel te veel stripmakers die zich afzetten tegen alles wat naar intellectualisme ruikt. Met andere woorden; er worden gewoon te veel strips gemaakt waarover niet genoeg is nagedacht en die dus ook geen enkel beroep doen op de intelligentie van de lezer. Art Spiegelmans *Maus* is misschien wel het beste voorbeeld van een intelligente strip. Spiegelman heeft iets te zeggen, heeft nagedacht over het verhaal dat hij daarvoor nodig heeft en over de vorm waarin dat verhaal in zijn medium – de strip – het beste gegoten kan worden. Een dergelijke benadering van het medium strip blijkt helaas te weinig vanzelfsprekend voor de meeste stripmakers.

SR

****

Familie Gnuff 2: Robot op hol!

Milton
Arboris 1996
ISBN 90-343-2637-3
Prijs *f* 8,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Familie Gnuff: Robot op hol! is niet goed en niet slecht, het is het ergste dat iets wat het levenslicht heeft gezien, kan overkomen: overbodig. Dit stripboek gaat nergens over, hoewel er op een enkel onbewaakt moment een poging wordt gedaan om het een aanklacht te laten zijn tegen de discriminatie van hen die anders zijn. Het enige vermeldenswaardige feit aan dit album is dat het gemaakt is door een Duck-tekenaar van Deense origine, genaamd **Freddy Milton**.
De invloed van **Disney** is aan deze strip duidelijk af te zien. De familie uit de titel bestaat uit een viertal draken die in hun bewegingen en gezichtsuitdrukkingen wat al te vaak op groen gekleurde Donald Ducks lijken. De decors zijn eenvoudig en leeg, zoals bij de Duck-verhalen het geval is. Op zijn zachtst gezegd is het Milton aan te rekenen dat hij zich niet los heeft kunnen maken van zijn andere tekenwerk, wat *Robot op hol!* nog een graadje overbodiger maakt. Als we minder mild zijn, kan je zeggen dat hier sprake is van het jatten van een stijl.
De synopsis van *Robot op hol!* kan men kwijt op de binnenkant van een trouwring: aan-

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****	**grote klasse!**
***	**goed**
**	**redelijk**
*	**slecht**
o	**abominabel**

*Weinig verheffende, maar des te meer voorspelbare grappen rond een journalist en een fotografe voor de roddelpers. Noch om de tekeningen, noch om de plots de moeite waard. * (SR)*

– ***Rogon de witte wolf 1: Het goddeloze kasteel*** *(Chabert/Convard, Talent). Opnieuw een nieuwe loot aan de jonge Talent-stam. Middeleeuwen, magie en mysterie zijn de ingrediënten van deze geslaagde eersteling. Maar dat is wel toevertrouwd aan Middeleeuwen-specialist Convard. *** (RS)*

– ***Sem & Ishtar 2: De adem der legenden*** *(Tandiang/Lukinburg, Talent). Fantasieloze fantasy waarin het verhaal ondergeschikt is gemaakt aan bizarre decors en de opvoering van bloeddorstige wezens. Zeer belachelijk allemaal ... * (HW)*

– ***Stefan 10: Slagroomtaart*** *(Laudec/Cauvin, Dupuis). Waarin de karaktervolle Stefan niets wezenlijks aan zijn voorgaande belevenissen weet toe te voegen, maar toch nog hier en daar een glimlach weet op te wekken. ** (HW)*

– ***Succubus 1: Het schepsel uit de hel*** *(Froideval/Pontet, Arboris). Soort van spin-off van de '666'-serie. Het nogal domme verhaaltje is hier echter vervangen door nog goedkoper en bovendien min of meer pornografisch effectbejag. 0 (SR)*

– ***Tsaar Peter de Grote*** *(Karadzjev/Vysjinski, Big Balloon). Educatief biografisch verhaal zonder kritiek of visie en dus oersaai. Wèl leuk is dat Peter de Grote op pagina 53 dankzij een grote vertaalblunder vertelt dat hij een kanaal wil laten graven van de Donau naar de Wolga, een afstand overeenkomstig die van hier naar Valencia... * (HW)*

– ***Vae victis 1: Amber, het banket van Crassus*** *en* ***Vae victis 2: Cloduar, de legionair*** *(Rocca/Mitton, Talent). Amber, een roodharige Keltische is slavin van de Romeinen. Ze ontsnapt maar wordt gesnapt door de Helveten. Tijdens een veldslag valt ze weer in handen van de Romeinen. Tussen de knokpartijen door loopt ze een beetje in d'r blootje rond en brengt de mannen het hoofd op hol. Dat is min of meer de kern van deze serie waarvan de delen elkaar in rap tempo opvolgen. * (TB)*

– ***De wind der goden 11: Gogotaï*** *(Cothias/Gioux, Glénat). Tchen Qin heeft een hoge rang in de regering van Kubilai Khan en raakt verwikkeld in allerlei intriges. Dit zou een heel leuk verhaal kunnen zijn als scenarist Cothias er niet voor had gekozen overdreven veel aandacht te besteden aan de dromen van zijn hoofdfiguur. ** (HW)*

– ***Yoko Tsuno 21: De poort van de zielen*** *(Leloup, Dupuis). De wat kinderlijk ogende, maar ondertussen meer dan een beetje ingewikkelde variant op Star Trek begeeft zich op metafysisch terrein. ** (SR)*

– ***666 1: Ante demonium*** *(Froideval/Tacito, Arboris). Een nogal dom verhaaltje over duivelse machten die bezit trachten te nemen van de aarde doet zichzelf door een overdaad aan goedkoop effectbejag helemaal de das om. * (SR)*

vankelijk onhandige robot blijkt slimme probleemoplosser. Zoals u ziet is hier eigenlijk geen sprake van een verhaal en al helemaal niet van een origineel gegeven. De gebeurtenissen zitten als los zand aan elkaar, er wordt van de hak op de tak gesprongen en de personages lopen doelloos achter de feiten aan, zo die zich al voordoen. Zodat ook Gnuff (leuk!), Gniffie (lachen!), Gnellie (heerlijk!) en Gnoffie Gnuff (hou op!) volkomen overbodig zijn.

NU

o

VIDEO

The nightmare before Christmas

Touchstone Home Video 1995
Bestelnummer 3419316
Prijs ƒ39,95 / Bfr.799
(±73 minuten, Alle leeftijden)

De avond van de 31e oktober, de avond dus voor het feest van Allerheiligen, gaat in Nederland doorgaans ongemerkt voorbij. In de Angelsaksische landen, en vooral in de Verenigde Staten, is het dan echter groot feest want wordt er Halloween gevierd. Verkleed als monsters en spoken proberen kinderen elkaar de stuipen op het lijf te jagen. Heel anders dus dan het knusse Kerstmis, dat zo'n twee maanden later gevierd wordt. Dan plegen de Amerikaanse kinderen, als ze tenminste zoet zijn geweest, van Santa Claus speelgoed en lekkernijen in hun schoentje te krijgen. Ruim tien jaar geleden, toen **Tim Burton** nog als animator bij Disney werkte, speelde hij met het idee deze uitersten met elkaar te combineren. Destijds kwam het er niet van en ging hij bizarre maar commerciële en artistieke kaskrakers maken als *Beetlejuice*, *Batman*, *Edward Scissorhands* en *Batman returns*. Begin jaren negentig pakte hij samen met

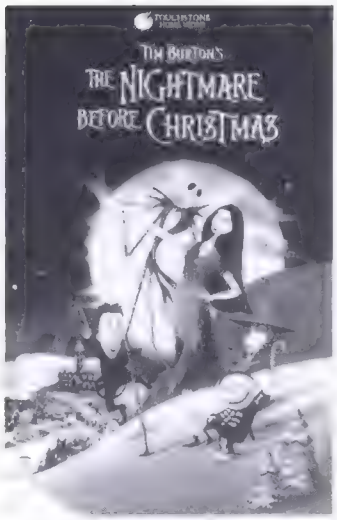

Disney, regisseur **Henry Selick** en zo'n 110 andere medewerkers de weer draad op zijn nachtmerrieproject.
The nightmare before christmas, of in het Nederlands *Jacks ongelooflijke kerstreis*, is een geen tekenfilm maar een stopmotion driedimensionale animatiefilm. Voor één seconde film moeten de poppen 24 keer worden bewogen. De film vertelt het verhaal van het wandelende geraamte Jack Skellington, een inwoner van Halloweentown. De burgers van dit grimmige stadje zijn allen macabere, griezelige maar vooral ook geestige creaturen. Hun jaarlijkse hoogtepunt is de viering van Halloween. Jack, de gangmaker, heeft er echter genoeg van. Per ongeluk komt hij terecht in Christmastown waar alles veel gezelliger en vrolijker is. Getrouw aan zijn pesterige inborst ontvoert Jack de kerstman om zelf de plaats op de arreslee in te nemen. De enge cadeautjes die hij in de schoorstenen stopt, vallen bij de kinderen echter niet in goede aarde. Kerstmis dreigt op een debâcle uit te lopen.
Bij veel Disneyfilms zijn de 'slechterikken' eigenlijk veel interessanter dan de 'goeien'. *Nightmare* gaat hieronder niet gebukt. Met uitzondering van de kerstman wordt de film immers geheel bevolkt door enge griezels. Allemaal zijn ze fascinerend en met vreselijk veel fantasie en humor vormgegeven. Ze treden op in een evenwichtig verhaal dat, weer in afwijking van de beproefde Disneytraditie, meer aandacht heeft voor de verschoppelingen dan voor de doorsnee braverikken. Verder speelt de muziek een prominente rol. In feite is het script om de liedjes van **Danny Elfman** heen geschreven. Dit alles resulteerde in een eigenzinnige en hoogst originele film die verbluffende staaltjes van animatiekunst laat zien.

TB

***

3 x Herman Finkers

Polygram Video 1996
Bestelnummer 6374063
Prijs ƒ39,95 / Bfr.799
(±80 minuten, Alle leeftijden)

De gortdroge Twentse cabaretier **Herman Finkers** heeft samen met animator **John Croezen** twee tekenfilms gemaakt: *Kroamschudd'n in Mariaparochie* en *Macbeth*. Aan het dit tweede tekenfilmpje werkte ook broer **Wilfried Finkers** mee, die in verschillende theatershows van Herman te zien was. Als derde filmpje staat op deze band een opvoering van *Het carnaval der dieren* van componist **Camille Saint Saëns**. Het Valeriusensemble speelt, terwijl Herman in de vreemdste uitdossingen vreemde rijmpjes over dieren vertelt. Je moet er van houden ...

Iets leuker is *Macbeth*. Wilfried en Herman Finkers hebben het toneelstuk verminkt tot een aaneenschakeling van melige humor:
– Hoogheid, er naderen 300 vijandelijke ruiters.
– In de blote kont?
– In de blote kont? Nee, hoezo?
– Ja, ik vrääg maar ...
Niet bepaald voer voor Shakespeareliefhebbers. Je moet er van houden ...
Echt leuk wordt het pas als *Kroamschudd'n in Mariaparochie* begint, een hervertelling van het kerstverhaal maar dan tegen het decor van het dorpje Mariaparochie. Een timmerman met de naam Jozef heet daar niet Jozef, maar Spiekerjozef. Iedereen die de boer op zijn moeilijk startende tractor aanspreekt wordt direct aan het duwen gezet, inclusief de drie wijzen uit het oosten:
– Wir sind drei kluge Leute.
– Ku'j mooi help'n drukk'n.
De allesbehalve perfecte tekeningen versterken het droge karakter van dit soort humor. Je moet er van houden ... Maar als je er van houdt dan staat deze band garant voor een non-stop lachbui van tenminste veertig minuten.

HW

**

Bestel nu

Den Bommel C D

Ter gelegenheid van de onthulling van het beeld van Ollie B.Bommel op 24 mei 1997 wordt een C D uitgebracht met de den Bommel parade. In het doosje bevindt zich een boekje met de geschiedenis van het beeld. De CD is bedoeld voor medewerkers aan de actie 'een heer verdient Brons'. Daarom is de oplage zeer klein. Andere belangstellenden kunnen zich bij voorintekening op beperkte schaal van een exemplaar verzekeren. Stort hiervoor voor 31 december 1996. ƒ 15,- op onderstaande rekening, onder vermelding van CD. Op of na 24 mei 1997 kunt u de CD in ontvangst nemen.
Genootschap Heren van Stand, Aak 12, 3123 BA Schiedam
Gironummer Postbank: 3538954 telefoon 010-4700793

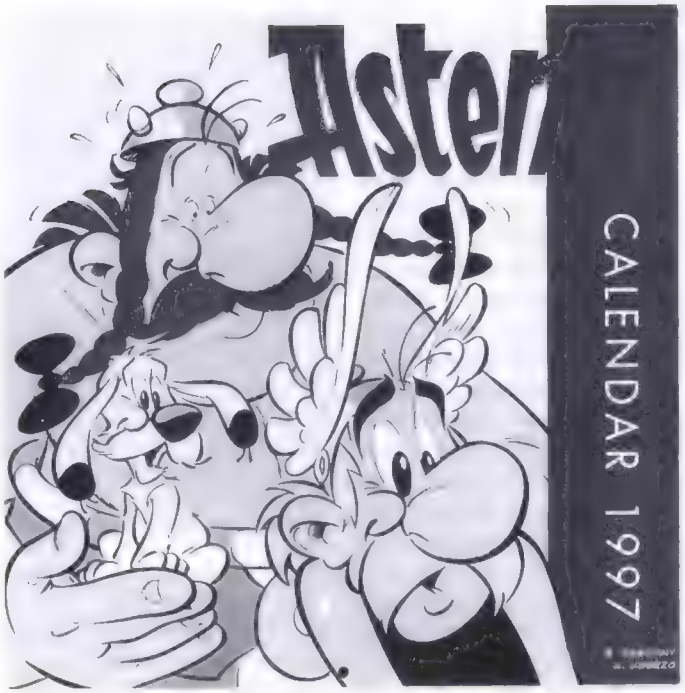

Asterix 1997

Voor 1997 zit het alvast goed voor de *Asterix*-liefhebber. Het eerste ochtendplasje wordt opgevrolijkt met de aan de toiletmuur prijkende Asterix-kalender. Deze kalender van de Engelse uitgeverij MacMillan bestaat uit 12 prenten, met daarop de Galliërs Asterix en Obelix. Daaronder de maandkalender met voor iedere dag de nodige ruimte om de vergeetachtigen hun dagelijkse afspraken te helpen herinneren. Na de behoefte moeten deze het de rest van de dag doen met de Asterix-zakagenda. De weekdagen worden verdeeld over twee ongelinieerde pagina's met op iedere rechterpagina een afbeelding uit de albums. Alles is uiteraard wel Engelstallig.

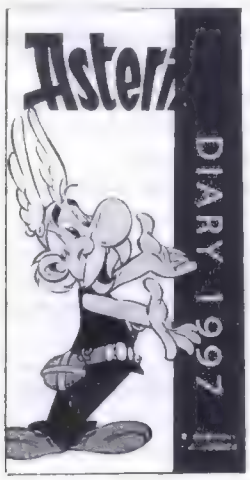

De kalender kost *f*29,95 (±Bfr.599) en de zakagenda *f*22,50 (±Bfr.450), import: Nilsson & Lamm.

CA

Industrip '96

Griffioen Grafiek heeft het project *Industrip* '96 opgezet, waarbij zes tekenaars twaalf Noordhollandse industriële monumenten in zeefdruk hebben vastgelegd. Het zijn **Theo van den Boogaard**, **Peter van Dongen**, **Ever Meulen**, **Peter Pontiac**, **Joost Swarte** en **Joost Veerkamp**. **Henk Kuijpers** zou in eerste instantie ook hebben meegedaan, maar hij heeft de samenwerking met Griffioen Grafiek inmiddels beëindigd.

Van den Boogaard legde de stoomtram Hoorn-Medemblik en het pompstation Oranjekom/Bloemendaal vast, Van Dongen was verantwoordelijk voor prenten van de Stevinsluizen in de Afsluitdijk en het gebouw voor bloembollencultuur in Heemstede. Ever Meulen tekende de watertoren van Laren en het Pakhuis Mercurius van Wormerland, Peter Pontiac koos voor het station Naarden-Bussum en de windmotor De Hercules in Zaanstad. Joost Swarte liet zich inspireren door het transformatorstation van Velsen en de Vlotbrug over het Noordhollands Kanaal en Joost Veerkamp maakte platen van het Gemaal Lely in het Wieringermeer en de Zeepziederij De Adelaar in Zaanstad.

Het project is opgestart in opdracht van de Provincie Noord-Holland naar aanleiding van 1996 Jaar van het Industrieel Erfgoed. De zeefdrukken hebben een formaat van 60 bij 80 cm. Ze zijn in een oplage van 150 exemplaren gedrukt. Prijs per stuk: *f*150 / Bfr.3000. Bij afname van meerdere zeefdrukken is korting mogelijk.

Info: Griffioen Grafiek, (+31) 035-6243153.

RS

Watertoren Laren van Ever Meulen

Amsterdam

In het novembernummer van *Ons Amsterdam* valt voor stripliefhebbers iets interessants te lezen. Journalist **Peter de Brock** schreef namelijk naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de eerste verschijning van *The yellow kid* een artikel over de verschijning van onze hoofdstad in verschillende strips. Daarbij heeft hij onder meer een beroep gedaan op de kennis van oud-Stripschriftredacteur **Har Brok**. Het resultaat is een fraai overzicht van Amsterdamse stripplaatje van de hand van onder anderen **Willy Lambil**, **Pieter Kuhn** en **Jean Graton**. De tekeningen zijn in kleur afgedrukt en gaan vergezeld van informatieve toelichtingen die ook een niet-Amsterdammer zullen bekoren. Absoluut een nummer om aan te schaffen, al is het alleen maar om de cover van **Theo van den Boogaard**.

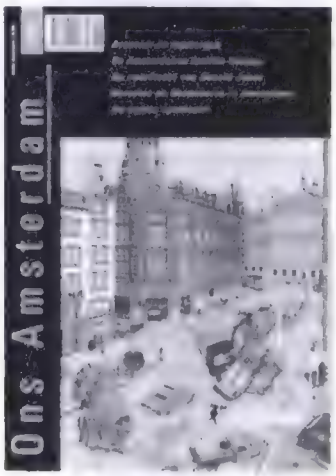

Prijs *f*4,95 (±Bfr.99).

Info: Kloveniersburgwal 23, 1011 JV Amsterdam.

HW

Zone wordt dikker!

De redactie van *Zone 5300* – het tijdschrift voor de maandelijkse dosis strips, cultuur en curiosa dat onlangs haar tweede verjaardag vierde – had een probleem. Te vaak kreeg zij te lange verhalen die niet geplaatst konden worden vanwege hun lengte. Bovendien gistten er allerlei leuke plannetjes in de hoofden van de redactieleden die door de verschijningsdruk niet konden worden uitgevoerd. Daarom verschijnt *Zone 5300* met ingang van januari 1997 eens in de twee maanden en worden er zestien pagina's met een steunkleur aan toegevoegd. Het papier wordt dikker, de kaft wordt mooier en zo ontstaat een nog fraaier en nog dikker tijdschrift met langere strips, terwijl de redactie meer tijd heeft om op haar leuke plannetjes te broeden. Bij voorbeeld op de verschijning van een heuse *Zone 5300*-cd. Of op de uitgave van een boek waarin het autobiografisch verhaal centraal staat. Daarin wisselen vier stripauteurs hun persoonlijke verhaal uit met dat van vier schrijvers. De planning van dit project – ontstaan naar een idee van *Cat Banda*-scenarist **Martijn Daalder** en tot ontwikkeling gekomen in samenwerking met Stichting Perdu – is al in een ver stadium. Stripauteurs die meewerken zijn **Marcel Ruijters**, **Jeroen Steehouwer**, **Mathias Giessen** en **Mark Hendriks**. Onder de meewerkende schrijvers bevindt zich onder anderen **Josine Laurier**.

En *Zone 5300* zelf? Dat zal na het decembernummer met een extra lang verhaal van **Typex**, in januari voor het eerst in de nieuwe vorm verschijnen met lange verhalen van onder meer **Michiel de Jong** en **Milan Hulsing**, **Amoebe** en **Mark Hendriks**. Of, om met de woorden van hoofdredacteur **Tonio van Vugt** te spreken: 'Het zal voor de lezer misschien heel eventjes wennen zijn, maar hij krijgt er dan ook absoluut meer voor terug.'

HW

Martin Lodepijp

Dick Heins en **Rob van Bavel** zijn een nieuwe stripreeks begonnen. De titel is *Babe team* en het gaat allemaal om drie sexy vrouwen die als een soort *Charlie's Angels* in actie komen bij

strips, comics, games, curiosa
Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
tel. 010 433 17 10
fax. 010 411 38 54

vliegtuigkapingen en ontvoeringen. Dit laatste blijkt in het vier pagina's tellende (en desondanks albumvullende) avontuur *De zaak Lodepijp* waarin de striptekenaar Martin Lodepijp wordt ontvoerd en gedwongen om na jaren stilte een nieuw verhaal rond zijn held 'Agent 747' te maken. Dat Lodepijp grijs lang haar in een staart draagt, een grijs baardje heeft en op zijn bureau een plaatje van Agent 327 heeft staan, zal dus wel geen toeval zijn. Het tweede album *In hogere sferen* telt 12 pagina's en draait om de al eerder genoemde vliegtuigkaping.
ISBN's: 90-73508-16-9/90-73508-11-9.
Info: Houthaven Publications, Postbus 4191, 4900 CD Oosterhout.

HW

Pink Elephant

Automatiseringsbedrijf Pink Elephant heeft dit jaar in zijn sociaal jaarverslag voor het personeel gekozen voor een stripachtige aanpak. In het verslag, dat een beknopte weergave is van hoe het bedrijf vorig jaar heeft gedraaid, wordt feitelijke informatie afgewisseld met een onderhoudende strip.
Deze strip, getekend door **Marian Latour**, bestaat uit twaalf platen waarin een privé-detective op zoek gaat naar de ware aard van Pink. Hij krijgt de opdracht van het bedrijf H tronics, dat alles van Pink Elephant wil weten. Een *inside* grap die verwijst naar het automatiseringsbedrijf Getronics dat Roccade wil kopen, het informatietechnologie-concern waarvan Pink deel uitmaakt. De speurneus trekt tijdens zijn onderzoek echter steeds de verkeerde conclusies over Pinks activiteiten. In de tekstpagina's naast de stripplaten staat de juiste informatie weergegeven.
Pink Elephant is een bedrijf dat in zijn communicatie-uitingen vaak opvallend naar voren treedt. 'Dat zijn we eigenlijk aan onze aparte naam verplicht,' zegt **Paul Kwakkenbos**, manager pr/communicatie bij Pink. 'Dit jaar hebben we voor ons sociaal jaarverslag gekozen voor een vorm met een strip. Dat hebben wij niet direct heel bewust gedaan; het idee kwam naar voren tijdens een *brainstorm*-sessie van mijn afdeling en ons communicatie-adviesbureau Orca uit Amstelveen. Het is weer eens een andere manier waarop informatie in een jaarverslag wordt gepresenteerd. En het valt op, in de zakelijke *hightech* automatiseringswereld. Ons personeel is in ieder geval enthousiast, en daarmee is een belangrijk doel bereikt.'

Marcel Kolder van Orca werkte de opzet verder uit en regelde de vormgeving. Als illustrator schakelde hij **Marian Latour** in. Zij maakt ondermeer reclamestrips voor een PTT-jeugdfilatelieblad en levert bijdragen aan allerlei educatieve uitgaven, voorlichtingsmateriaal en lesboeken. Latour tekent graag in een klare-lijnstijl en rekent **Hergé** en **Joost Swarte** tot haar inspiratiebronnen. 'Voor het jaarverslag van Pink Elephant hebben Marcel en ik ook gekozen voor een jaren-vijftigachtige stijl. Over het resultaat ben ik tevreden, al had ik de inkleuring achteraf liever zelf gedaan. Dit is nu met behulp van een computer gebeurd en sommige kleuren vind ik te weinig authentiek jaren vijftig.'
Overigens zijn sommige tekeningen uit het sociaal jaarverslag ook als 'freecard' verkrijgbaar. Deze worden door Pink Elephant gebruikt om sollicitanten te zoeken.

RS

(A suivre)

Augustus is dè vakantiemaand in Frankrijk. Nummer 223 van *(A suivre)* staat dan ook heel toepasselijk in het teken van reizen. Aan de dikke special werkten diverse tekenaars mee (onder anderen **Chauzy**, **P'titluc** en **Loustal**) maar **Baru** steelt de show met een verhaal van zo'n dertig pagina's.
Een sterke opener van nummer 225 is het verhaal *Manga-jutsu* van **Boucq** waarin hij op geheel eigen wijze de draak steekt met manga- en superheldenstrips. Als goedmakertje volgt daarop een strip van Japanse herkomst. Verder het eerste deel van een tweeluik van **Béja** en **Nataël**, *Le poids de l'ombre* en een kort *Blindemannetje*-verhaal van **Cabanes**.
In nummer 226 begint een nieuwe aflevering van *De bron en de sonde* van **Bourgeon** en **Lacroix**, getiteld, *La base d'Ipsa*, voorafgegaan door een kort geheugensteuntje en gevolgd door een rijkelijk gedocumenteerd interview met de makers. In dit nummer wordt ook afscheid genomen van *Morgan*, het laatste (?) verhaal van **Pratt**.

TB

STAPELTJE SECUNDAIR

Auracan 13 en 14
Nummer 13 brengt de lezer een groot interview met meester-scenarist **Jean van Hamme** en schenkt ook aandacht aan de tekenaars met wie hij werkt of gewerkt heeft. Verder zijn er vraaggesprekken met **Zep** (auteur van de humorstrip *Titeuf*) en **Ciro Tota** (van *Fuzz et Fizzbi* en *Aquablue*). (RS)
In nummer 14 zijn niet minder dan vijftien interviews opgenomen. De krenten in de pap zijn **Daniel Desorgher** die vertelt over zijn jeugd in koloniaal Afrika, **Albert Uderzo** die praat over zijn beproeving, **Christian Denayer** die vertelt dat *High School Generation* geschreven is voor zijn dochter Christelle en **Joseph Béhé** die vertelt over zijn middernachtelijke avonturen op Rhodos. Maar het is **Michel Greg** die de show steelt. Deze alleskunner komt in een ruimbemeten interview uitgebreid aan het woord.

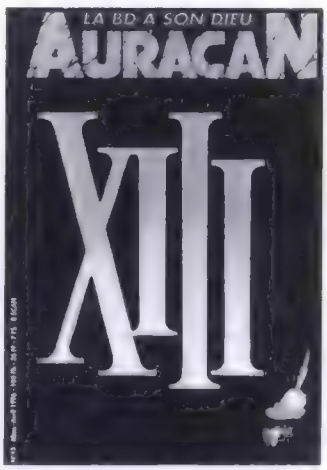

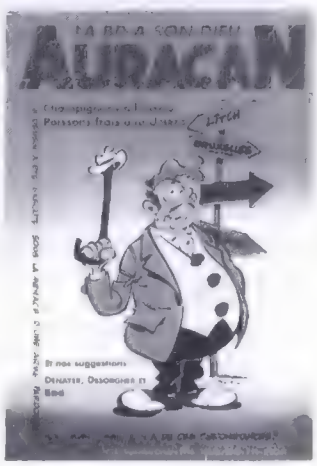

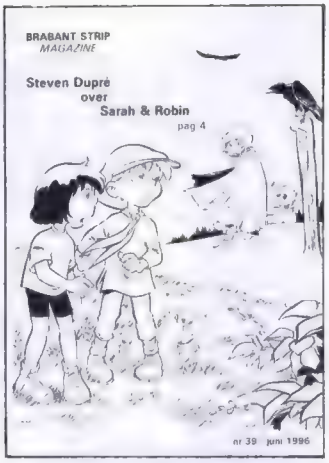

Aardiger zijn echter de kadertjes waarin (ex-)medewerkers van Greg over hun samenwerking vertellen. En dat zijn niet de eersten de besten zoals **Dupa** & **De Groot**, **Michel Rouge**, **William Vance**, **Eddy Paape**, **Dany** en **Michel Blanc-Dumont**. (TB)
Info: Rue Basse Hollande 1. 1370 Jodoigne, België.

Brabant Strip Magazine 38 t/m 40
In nummer 38 onder andere aandacht voor de opkomst en ondergang van *Pats, de vrolijke kinderkrant*. Verder een bijdrage over **Hugo Vermant**, een nogal onbekende ex-Vandersteen-medewerker die onder meer werkte aan *Bessy* en *Jerom*. (AvO)
Onlangs verscheen bij Standaard het eerste deel van de buitengewoon mooie strip *Sarah & Robin*. In nummer 39 krijgt dat feit de aandacht die het verdient middels een uitgebreid kennismakingsinterview met de maker van deze strip, **Steven Dupré**. En mocht u de Toonderspecial van *Stripschrift* hebben gemist, dan kunt u in dit nummer van BSM een uitgebreide beschouwing lezen. (HW)
Nummer 40 is een themanummer over de Boerenkrijg in de strip met onder andere zeer lezenswaardige en verrassend informatieve artikelen over *Oom Wim* en *Bakelandt*. (AvO)
Info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België.

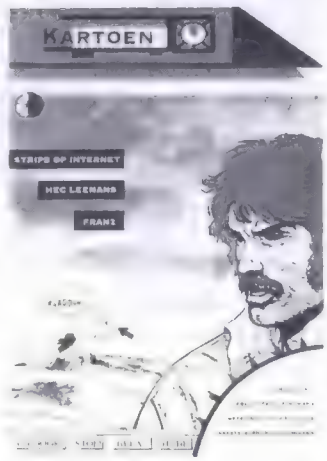

Comics & Mehr 21
In dit blad dat zich kenmerkt door de korte lengte van de artikelen, nieuwtjes en recensies is deze keer opvallend veel ruimte gereserveerd voor een interview met **Winfried Secker**, bedrijfsleider van de stripwinkel Comica in Frankfurt am Main. Zou dit bedrijf daarvoor betaald hebben? (HW)
Info: Wormserstrasse 74, 67071 Ludwigshafen, BRD.

Comixene 56 en 57

In nummer 56 veel aandacht voor fantasy en alles wat daar mee te maken heeft, zoals de strip *Elfquest*. Verder een interview met **Guy Delcourt** van de gelijknamige uitgeverij die dit jaar tien jaar bestaat. (AvO)
Naast alle korte nieuwsflitsen en beschouwingen staan er in dit prachtige tijdschrift altijd wel een paar artikelen die om en nabij de drie pagina's lang zijn. In nummer 57 bij voorbeeld over de onlangs door Lambiek in het Nederlands uitgegeven Amerikaanse strip *Bone*, de Japanse stripmaker **Usagi Yojimbo** en de Duitser **Jan Velbinger** - van wie in dit nummer de maar liefst acht schitterende pagina's tellende strip *Albert & Co* staat. Echt bijzonder is het laatste interview met **Burne Hogarth**, de begin dit jaar overleden tekenaar van *Tarzan*. (HW)
Info: Lerchenstrasse 94, 22767 Hamburg, BRD.

Kartoen 24 en 25
In nummer 24 wordt het werk van **Franz** op een rijtje gezet en grondig beschouwd. Daarnaast een weinig verrassend interview met **Hec Leemans**. Boeiender zijn de scherpe recensies en het vierde deel van de serie over scenario's.
In nummer 25 komt **Marvano** aan het woord en dat levert aardige achter-

Flitsen

Jommeke krijgt een postzegel! De Belgische posterijen hebben de uitgifte van de zegel met de held van Jef Nijs **gepland voor 26 mei 1997. De waarde zal 16 frank bedragen. ★ In het voorjaar van 1996 heeft** Johan de Moor **een kunstwerkje afgeleverd op de gevel van de Leuvense striphandel Het Besloten Land. Liefhebbers van** *Kobe de Koe* **kunnen hun held bewonderen door voor het pand te gaan staan op de Parijsstraat nummer 16. ★ De bioscoopfilm** *Der bewegte Mann* **van stripmaker** Ralf König **is geflopt in Frankrijk. Ondanks een intensieve advertentiecampagne is de rolprent die in Duitsland alle kassa's op tilt liet slaan maar heel matig bezocht. ★** Olivier Saive **heeft de brochure 'pech onderweg' van de Belgische ANWB geïllustreerd. ★ Uitgever Magic World heeft een Franstalige strip-encyclopedie op CD-Rom uitgebracht met meer dan 5000 albums, inclusief een illustratie van de cover. ★ Zonder illustraties maar veel uitgebreider is het zojuist verschenen naslagwerk** *Trésor de la bande dessinée 1997-1998*. **★** François Schuiten **heeft vier Belgische postzegels gemaakt met afbeeldingen van karakteristieke Brusselse gebouwen. ★ De Franse PTT heeft postzegels en briefkaarten uitgegeven van tekenaars als** Moebius **en** Bilal **rond het thema 'ruimte'. ★ De kleine Robbe figureert op een nieuwe stripmuur bij het Brupark, vlakbij het Atomium in Brussel. ★ Een dochter van de Franse omroep Canal+ zal tekenfilms maken van** *Blake en Mortimer*. **★ Begin volgend jaar zal bij Lombard in de collectie 'Getekend' een nieuw album van** Hermann **verschijnen:** *Caatinga*. **★ Dezelfde uitgeverij vierde onlangs haar vijftigste verjaardag. ★ Tijdens een expositie in Saint-Etienne zijn talloze originelen van** Yves Chaland **gestolen. ★ Het Belgisch weekblad** *Humo* **is onder de titel** *Wild Site* **het Internet opgegaan. Met ondermeer tekeningen van** Kamagurka, **columns en een dating-rubriek. Te vinden op** *http://www.humo.be* **★ Ook de Haagse Stripshop gaat de elektronische snelweg op. Op** *http://www.nl-comic.com* **is van alles te vinden over strips en comics. ★ Stichting Beeldverhaal Nederland heeft eveneens een site op het net. Onder naam** *The Comic Page* **(***http://www.dds.nl/~stripdgn/sbn***) wil SBN een elektronisch strip-infoblad opzetten met artikelen, nieuwtjes, strips, een small-press-rubriek. ★ Mensen die al deze digitale ontwikkelingen maar**

grondinformatie op over zijn werk. Ook is er plaats ingeruimd voor een blik op het werk van **Michel Weyland**, de maker van *Aria*. Helemaal fantastisch is de strip *Bozo and Boggs versus the fly* van de Britse smallpress-stripmaker **Daryl Cunningham**. (HW)
Info: Letterkundestraat 139, 2610 Wilrijk, België.

La lettre de Dargaud 30 t/m 32

Dargaud is nogal trots op haar collectie beeldromans. In het hart van nummer 30 van *La Lettre* staat niet zoals gebruikelijk een vraaggesprek, maar een artikel over de totstandkoming van deze nieuwe reeks. Toch staan er ook nogal wat interviews in, waaronder opvallend veel met tekenaars uit concurrerende stallen, zoals **Philippe Francq**, **Le Tendre** & **Rossi** en **Marc Hardy**. Verder komen ook **Franz** en **François Rivière** even aan het woord.
Nummer 31 staat in het teken van de 'terugkeer der giganten'. Aan de wedergeboorte van *Blake en Mortimer* is zelfs een minidossier gewijd van vier pagina's met artikelen over **Ted Benoit**, **Jean van Hamme** en natuurlijk **Edgar Pierre Jacobs**. Van Asterix en Obelix, die prominent op de cover aanwezig zijn, is in het blad zelf niets terug te vinden. Wel te gast is **Enki Bilal** die praat over *Tyhko Moon*, een boek over de gelijknamige film waarvoor hij het scenario schreef. **Félix Meynet** verklapt dat in het vijfde deel van *Dubbel M* Mirabelle zal trouwen. **Jusseaume** en **Juillard** praten de rest van het blad vol.
In nummer 32 treffen we de broertjes **Stalner** aan die praten over hun nieuwe serie *Malheig*, een Schots saga. Naar aanleiding van het verschijnen van een nieuw deel van *Peter Pan* is een interview met **Régis Loisel** opgenomen en verder wordt aanstormend talent **Siro** (wiens tekenstijl sterk doet denken aan **Charles Burns**) voor het voetlicht gebracht.
Info: 6 rue Gager Gabillot, 75015 Parijs, Frankrijk. (TB)

PRIJSVRAAG

De nieuwste Disney-animatiefilm – *The Hunchback of the Notre Dame* – draait nu in de bioscoop en laat er geen misverstand over bestaan: niet Disney maar **Victor Hugo** is de auteur van *The Hunchback of the Notre Dame*.
Stripschrift geeft - in samenwerking met Buena Vista Home Entertainment - 5 Hunchback-ballen en 5 Hunchback-horloges weg aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

Hoe oud was de auteur toen hij The Hunchback schreef?

Bij meerdere goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord (en een voorkeur voor bal of horloge) vóór 15 januari 1997 aan:
Hunchback-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
De 10 winnaars maken we bekend in een volgend nummer. Maximaal één inzending per adres; medewerkenden van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname; en discussiëren over de uitslag doen we liever niet.

Uitslag Gleever-prijsvraag Stripschrift 292:
De *Gleevers Dagboek*-albums zijn gewonnen door de volgende inzenders van het goede antwoord (b. Striprofiel): **Klaas Cuperus** (Vries), **J.J. Dussel** (Heerlen), **Hans Kok** (Reeuwijk), **A. Kouwenberg** (Schagerbrug) en **Jaap Zonneveld** (Castricum). Gefeliciteerd allemaal!

niets vinden, kunnen in Mechelen hun hart ophalen. Daar is een heuse stripzolder geopend. Elke dinsdag van 16-21 uur kunnen stripliefhebbers terecht op Max Stripzolder voor nieuwe en tweedehands strips. Adres: Zemstbaan 55, Mechelen. ★ In het Leidse Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet is de tentoonstelling *De Euro van de Oudheid. Nieuw geld onder keizer Augustus* **te zien. De expositie toont aan dat de Euro, die over een paar jaar in Europa wordt ingevoerd, geen nieuw fenomeen is. Rond het begin van onze jaartelling voerde Keizer Augustus al een grootschalig samenhangend muntstelsel in. De tentoonstelling is opgefleurd met opgeblazen tekeningen uit de strip** *Alex*. **Nog te zien tot en met 31 maart 1997. ★ Op 12 januari 1997 is er in Berchem weer de jaarlijkse stripbeurs, georganiseerd door V.Z.W. Taxandria. Naast het normale beursgedeelte zijn er signeersessies van striptekenaars zoals** Jean-Pol, Marvano, Denayer, Gess **en** Crisse. **En er worden speciale uitgaven gepresenteerd, zoals ex-libri van** *Leonardo* **en** *Durango* **en luxe-uitgaven van** *Kookaboera* (Crisse) **en** *Carmen McCallum* (Gess). **★** *(A suivre)* **stopt? De redactie zegt dat ze vooralsnog gewoon doorgaan, maar toch moet er iets aan de hand zijn met het tijdschrift, want de geruchten houden aan. Alles staat uiteraard in schril contrast met de eerdere berichten in deze rubriek over een nieuwe start van de Nederlandstalige versie. In berichten op het Internet wordt zelfs gesproken over een geplande Duitse versie. We wachten af en hopen er maar het beste van. ★ Het etiket voor het Leidse Pijpie dat tijdens de 12e Leidse stripdag (9 maart 1997) op de markt wordt gebracht, zal worden getekend door** Martin Lodewijk. **★ De kinderboekenweek 1997 staat in het teken van historische verhalen en informatieve boeken over vervlogen jaren. Onder andere** *Asterix* **zal de nodige aandacht krijgen. ★ Ter gelegenheid van het verschijnen van het 4e deel uit de reeks** *Samber* **zal** Bernard Hislaire **in februari bij Professor Ich in Amsterdam te gast zijn. Info aldaar. ★ Tussen de bedrijven door opende de Professor-Ich-organisatie op 7 december in Gouda de zesde winkel. Adres: Groene langedaal 114. De 7e winkel zal - zo goed als zeker - in januari in Arnhem worden geopend. ★** Jan Bosschaert **(of zoals ze hem in de Franstalige persberichten noemen:** Yann Booschaert**) heeft tijdens het stripfestival Bédéciné te Illzach (Frankrijk) de Prix Jeunesse '97 gewonnen voor zijn serie** *Sam*. **Hartelijk gefeliciteerd!**

Marten Toonder verzamelaarsclub 20 en 21
In nummer 20 wordt **Marten Toonder** kort geïnterviewd naar aanleiding van de verschijning van het derde deel van zijn autobiografie. Daarnaast is er aandacht voor de Bommelzegels en wordt melding gemaakt van alle Bommelpublicaties van de afgelopen tijd.
In nummer 21 kijkt **Cor Nijmeijer** terug op de Bommelhausse en is er een artikel over Bommel in Finland. Voeg daar de gratis Bul-Superpenning en de vermelding van de herontdekking van talloze Bommeldingetjes aan toe en je hebt een heel aardig blad voor de Toonderaddict. Desondanks is dit verenigingsorgaan geen toonbeeld van een fraai tijdschrift; er staat een flink aantal schreifvauten in, de cover is ieder nummer hetzelfde en het bijzonder aardige artikel *Die unverzagte Verzweiflung des Herrn von Stand Olivier B. Bommel oder wie auch eine Dame von Ehre niederländisches Literaturlicht in deutschsprachige Finsternis bringen kann* in nummer 20 is onvertaald afgedrukt. Maar dergelijke onvolkomenheden is het blad van deze vereniging vergeven, want het is al leuk dat het bestaat. (HW)
Info: Sibeliusstraat 481, 5011 JM Tilburg.

Reddition 28
Een nummer dat helemaal aan *Hermann* is gewijd! Iedere stripreeks van de meester wordt behandeld, inclusief *Bernard Prince*, een strip waaraan Hermann zelf liever niet meer wordt herinnerd. Toch zal er voor de Nederlandse Hermannliefhebber weinig verrassends in dit nummer staan; de twee interviews zijn vertalingen uit het Nederlands van een interview dat **Michel Nadorp** ooit hield voor *Striprofiel* en van een artikel dat vorig jaar in *ZozoLala* stond. Gelukkig blijven er nog genoeg pagina's over om onbekommerd van te genieten. (HW)
Info: Luruper Weg 23, 20257 Hamburg, BRD.

Rêve-en-Bulles 13
Dit Belgische kwartaalblad is geheel francofoon. Spijtig, want het zou ook in Nederland een groter publiek verdienen. In nummer 13 staan bij voorbeeld interviews te lezen met **Jean-Claude Forest** en **Daniel Ceppi**. Ook aardig is het gesprek met **Claude Lefrancq**, voormalig directeur van de gelijknamige uitgeverij die ongeveer een jaar geleden fuseerde met Hélyode. Hoe zouden de zaken er nu voor staan? Lees 't en je weet 't. In een apart katern vind je de laatste nieuwtjes, kritieken, agenda's et cetera. In weer een apart meegeniet katern, *Le ReBelle*, staat de Canadese tekenaar **Jean-François Gay** centraal met een stripje en een gesprekje. (TB)

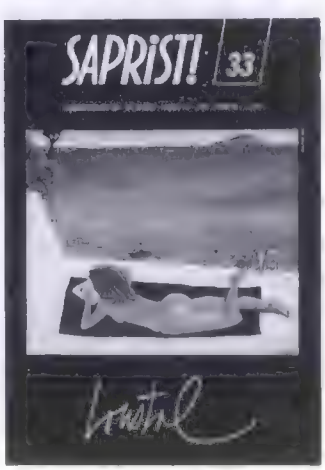

Info: Allée de la Fragne 13, 1400 Nivelles, België.

Rraahh! 34 t/m 36
Nummer 34 start met een uitgebreid dossier over *Torpedo*-tekenaar **Jordi Bernet**. Verder aandacht voor **The Beatles**, vrouwelijke striplezers en strips in de kiosk. En wat een eer: in de rubriek Press-box staat *Stripschrift* centraal. (AvO).
Tussen alle korte stukjes stripinformatie die amper langer dan een pagina zijn, valt het acht pagina's tellende artikel in nummer 35 over de Duitse stripmaker **Michael Goetze** wel heel erg op. En terecht, want het qua stijl veel op die van **Milo Manara** lijkende science-fictiontekenwerk van Goetze is zeer de moeite waard.
Het is niet de eerste keer dat dit tijdschrift uitgebreid aandacht besteed aan het mangagebeuren terwijl het in Duitsland niet bepaald de populairste stripvorm is. Toch is het boeiend, mede door een beschouwing in nummer 36 van het werk van **Katsuhiro Otomo**, de geestelijk vader van *Akira*. Verder een uitgebreid verslag van de Comic-Salon in Erlangen en een enorme lijst van recent uitgegeven Duitse strips. (HW)
Info: Eppendorfer Weg 67, 20259 Hamburg, BRD.

Sapristi 33 en 34
Ja, **Loustal** is een begenadigd auteur. Dat blijkt maar weer na het opslaan

van nummer 33 met een tientallen pagina's lang interview, aangevuld met nog zo'n 25 pagina's wetenswaardigheden over de man. Niet mis en het ziet er allemaal ook zeer verzorgd uit.
Twaalf pagina's bomvol nieuwtjes gaan de hoofdgast van nummer 34 vooraf. **Max Cabanes** krijgt veel ruimte toegemeten voor een interview, afgerond door een uitputtende bibliografie. Een gesprekje met **Coyote** en een aardig artikel over miniaturen van striphelden ronden het nummer af. (TB)
Info: BP 173, 76206 Dieppe Cedex, Frankrijk.

ZozoLala 89
In dit oktober/novembernummer opent het blad met een interview met **Eric Joris**. De Antwerpse tekenaar debuteerde sterk met *Chelsy* maar raakte daarna weer snel in de vergetelheid. Zeer terecht dat de redactie hem daar bijtijds aan ontrukt. Vanwege de Stripdagen ook een interview met **Hanco Kolk**; vrij plichtmatig maar wel met de scoop over zijn breuk met Arboris. Ook van het gesprek met het eeuwige talent **Toff** zal de lezer geen warme kuiten krijgen, in tegenstelling tot het prima interview van **Karin van Wylick** met **Roberta** *'Bitchy Bitch'* **Gregory**. Verder is ook het bezoekje van **Benno Vrancken** aan de Acacialaan de moeite waard. (TB)
Info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven.

Bits & Pieces

Einde

Volgend jaar december bestaat er geen enkele stripwinkel meer. Luiken gaan dicht, deuren op slot. De laatste exemplaren van stoffige stripseries liggen voor hun deur op de stoeprand te wachten tot de vuilnisman ze meeneemt. Het arbeidsbureau heeft er tegelijk tientallen niet te bemiddelen lieden bij. Kerstmis wordt gevierd met droog brood. Einde.

Zo luidt ongeveer het doemscenario wat menig stripuitbater nu op zich af ziet komen. Maart 1997 zal de Europese rechter uitspraak doen over de vaste boekprijzen in Nederland. Ongetwijfeld gaat deze prijzenparaplu waaronder vele stripwinkeliers schuilen, onder het mes. De zekerheid van enig vast inkomen gaat eraan. Supermarkten en andere grootgrutters loeren al op de nieuwe afbraakmarkt. Suske en Wiske voor ƒ2,49. Of vijftien delen voor twintig gulden. En nog wat grote series. Maar dan is het afgelopen met de albums. Nergens meer een album te koop van Eric Schreurs. Want dat oogt niet in superschappen. Zo'n juffrouw met van die lubberende vetranden. Natuurlijk wel een Jan-Jans, knus ingeklemd tussen de Libelle en de Margriet. Met een knipoog naar de Playboy. Fijn in het tijdschriftenrek.

Ja, de verscheidenheid zal niet groot zijn.

Ergens in Den Haag rekt een oude winkelier nog het stripleven met de uitgave van wat prachtseries die hij ten einde raad op de voorpagina van de Nieuwe Rommeldamse Courant aanbiedt. Als ook deze dinosaurus is gesneuveld, treedt een absolute rust in. Nergens meer stripfans die op zoek zijn naar hun bijzondere boekjes in stoffige winkeltjes met de geur van oud papier en vergane kleureninkt.

En opeens moet ik aan die arme stripdagen in Breda denken. Zo'n organisatie die jaarlijks draait op zestig stripwinkels heeft onmiddellijk gapende gaten op de beursvloer. Hoewel Professor Ich inmiddels een optie op vijf franchise-stands met ingebouwde koelkast heeft genomen in elke hoek van het gebouw, zal de zaak leeg blijven. Er is geen oud stripalbum meer te zien. De Magic Cards denderen je tegemoet. Goede raad is duur.

Maar de oplossing ligt voor de hand. Vlak voor aanvang van de dagen is er de brainwave. Iemand belt Albert Heijn. En dan gaat het snel. Stands met De Standaard-melkpakken stromen volop binnen. Een servies met Belgische stripfiguren is verkrijgbaar voor een vol zegelboekje. Smiths Chips vult een compleet theater met die belachelijke flippo's. En een Blokker-achtige keten pakt een stand vol met verzamelkratten van een bedenkelijk soort plastic. Met op de zijkant een lullige Flintstone-afbeelding. En er is geen marktkraam meer te zien. Gladjanus-stands met halogeenverlichting domineren. En een drietal commerciële tv-zenders filmen een struikelende Hanco Kolk tussen de Meccano-dozen van Bart Smit.

'Heer Kolk, heeft u als klein kind veel met Meccano gespeeld' roept een goed gevulde maar vooral blonde, commerciële babbeldame.

'Nee mens, ik brak m'n nek over die metalen troep,' aldus een onthutste Kolk, 'je kan beter iets over mijn nieuwe album vragen'. Maar dat interesseert de babbelbox niet. Ze is al op weg naar de verse merchandising van een snuggere kattenvoerfabrikant die zijn blikjes heeft opgesierd met stripkoeien.

Dit gruwelijke beeld zal uw lot zijn. Als u het waagt om niet meer in stripwinkels te kopen na afschaffing van de prijsbinding. Zonder ontwikkelingswerk sneuvelt een beroepsgroep.

Of zijn de dames en heren slimmer? Zijn ze al bezig iets te verzinnen? Ja toch zeker. Hier en daar verkopen ze al virtuele strippenkaarten en een enkeling deinst niet terug voor crossselling van een pondje biefstuk bij een Crepax-hardcover. Nog even en de beeldjes, stropdassen, schilderijen, posters, t-shirts, truien, onderbroeken, brillen, opbergcassettes, spaarzegelacties en ander ongerief vullen de moderne stripwinkel. Toch nog een boterham voor de kleine zelfstandige. Maar d'r is geen album meer te zien tussen al die troep.

Maar wat is nu erger? Halogene stripdagen of onder de rotzooi bedolven stripwinkels. Zegt u het maar.

Als ik u was bezocht ik nog snel zo'n authentieke stripwinkel. Voor het te laat is.

Ben Bits

AGENDA

t/m 15 december
Expositie rond het 50-jarig bestaan van uitgeverij Lombard, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 15 december
Expositie 'Strip Zone', met werk van Marcel Ruijters, Motel Bar, Oude Kijk In 't Jatstraat 25, Groningen, info: (+31)(0)50-3111344.

t/m 28 december
Expositie 'The joy of cartoons', originele tekeningen en cels uit de Hanna-Barbera Studios, Animation Art Gallery, Berenstraat 39, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6277600.

t/m 31 december
Expositie 'De ballons van het Atomium' over hoe het Atomium sinds de Expo '58 striptekenaars heeft geïnspireerd, Atomium, Eeuwfeestlaan, Brussel, België, info: (+32)(0)2-4770977.

t/m 31 december
Expositie 'Geschiedenis van België: feiten en balloons', Congreshotel, Congresstraat 40, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2171890.

t/m 31 december
Exposities 'Station Morris' en 'Station Dupuis', Metrostation, Charleroi, België, info: (+32)(0)71-276742.

t/m 31 december
Expositie 'Hugo Pratt. Literaire reizen', Museum voor Schone Kunsten, Bergen, België.

t/m 31 december
Expositie 'Privé-collecties', Verkoop ten voordele van de Nationale Stichting voor onderzoek naar hartziekten bij kinderen, Hotel Eurovillage, Karel de Grotelaan 80, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2308555.

t/m 31 december
Expositie 'Hausman: een toverwereld', Mekanik Strip, St. Jacobsmarkt 73, Antwerpen, België, info: (+32)(0)3-2342347.

t/m 5 januari 1997
Expositie 'De geboorte van Blake en Mortimer, 50 jaar geleden', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 31 maart 1997
Expositie 'De euro van de oudheid. Nieuw geld onder keizer Augustus', met als decor groot opgeblazen tekeningen uit de Alex-strips van Jacques Martin, Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet, Rapenburg 28, Leiden, info: (+31)(0)71-5120748.

4 december t/m 10 februari 1997
Expositie 'Politiek in Prent 1996', de beste politieke tekeningen van het afgelopen jaar van 21 tekenaars, Statenpassage, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Lange Poten 4, 's-Gravenhage, info: (+31)(0)70-3183040.

16 december t/m 12 januari 1997
Expositie 'Strip Zone', met werk van Edmond Spierts, Motel Bar, Oude Kijk In 't Jatstraat 25, Groningen, info: (+31)(0)50-3111344.

12 januari 1997
Ruilbeurs (10-16 uur), ter gelegenheid van de 58e Algemene Ledenvergadering van Het Stripschap (13 uur), Universitair Sportcentrum, De Boelelaan 46, Amsterdam, info: (+31)(0)26-3337029.

12 januari 1997
3e Strip-, platen- & cd-beurs, Alpheusdal, Filip Williotstraat 22, Berchem (Antwerpen), België, info: (+32)(0)3-2362540.

13 januari 1997 t/m 16 februari 1997
Expositie 'Strip Zone', met werk van Don Lawrence, Motel Bar, Oude Kijk In 't Jatstraat 25, Groningen, info: (+31)(0)50-3111344.

18 en 19 januari 1997
Stripfestival Strip '97, Cultureel Centrum, Lanaken, België, info: (+32)(0)89-715037.

23 t/m 26 januari 1997
Festival International de la Bande Dessinée, Angoulême, Frankrijk, info: (+33)(0)5-45978656.

17 februari 1997 t/m 16 maart 1997
Expositie 'Strip Zone', met werk van Ricky van Duuren, Motel Bar, Oude Kijk In 't Jatstraat 25, Groningen, info: (+31)(0)50-3111344.

9 maart
12e Leidse Stripdag, Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden, info: (+31)(0)71-5414097.

17 maart 1997 t/m 13 april 1997
Expositie 'Strip Zone', met werk van Peter Pontiac, Motel Bar, Oude Kijk In 't Jatstraat 25, Groningen, info: (+31)(0)50-3111344.

22 en 23 maart 1997
7ème Salon de la Bande Dessinée, Centre Culturel Longueil, Maisons-Laffite, Frankrijk, info: (+44)(0)1-34931281.

17 mei 1997
5e Grote Stripbeurs van 's-Hertogenbosch, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info: (+31)(0)40-2521009.

26 t/m 31 mei 1997
Festival International du Film Animation, Annecy, Frankrijk, info: (+33)(0)4-50574172.

11 en 12 oktober 1997
De Stripdagen, Het Turfschip, Chassèveld, Breda, info: (+31)(0)76-5415990 (vanaf april 1997!).

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE PAGINA
http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift/agenda.htm

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

Heen en weer, deel 2

Over voorspelbaarheid gesproken. Nadat in de vorige editie van Stars & Strips reeds werd vermeld dat de vermoedens dat *Rob Liefeld* (de man achter Youngblood) met Image Comics zou breken op waarheid bleken te berusten, is het deze maand weer raak. In het vorige nummer werd immers het vermoeden ge-uit, dat *Marc Silvestri*'s eigen studio Top Cow na een afwezigheid van enkele

Top Cow terug bij Image.

maanden weer bij Image zou terugkeren, zeker na Liefelds vertrek. En ja hoor, nog geen week na het schrijven van die bewuste aflevering van deze rubriek maakte Silvestri bekend zijn studio terug te brengen bij Image. De mede-oprichter van Image Comics vermeldde dat de comics uit zijn studio vanaf januari 1997 weer gewoon bij Image Comics zullen verschijnen. Volgens Silvestri was deze zet de verstandigste optie. Hij wist te vertellen dat het vertrek bij Image halverwege 1996 één van de moeilijkste beslissingen in zijn leven was geweest, maar dat recente ontwikkelingen bij Image Comics weer het klimaat hebben gerealiseerd waarin Silvestri graag wil werken. Indirect geeft Silvestri hiermee natuurlijk een trapje na in de richting van Liefeld. De twee waren immers nooit de beste vrienden en al bij Silvestri's vertrek werd gesuggereerd dat Liefelds daden en manier van doen de spreekwoordelijke druppel waren geweest die de evenzo spreekwoordelijke emmer hebben laten overlopen.

Nieuws bij Acclaim: *Man of the Atom*.

Een ironisch tintje is wellicht dat de eerste comics die Top Cow weer bij Image laat publiceren comics zijn die deel uitmaken van de grootschalige cross-over tussen Top Cow en Marvel Comics. Marvel was per slot van rekening de uitgeverij waar Silvestri zijn reputatie als dynamische tekenaar heeft opgebouwd en veel lof heeft ontvangen over zijn werk voor series als Wolverine en Uncanny X-Men. De cross-over tussen de Top-Cowseries en Marvel komt overigens in januari tot een eind, waarbij zeker de special Wolverine/Witchblade als uitschieter en smaakmaker mag worden bestempeld. De namen *David Wohl*, *Christina Z*, *Michael Turner* en *D. Tron* (het gebruikelijke team makers achter de serie Witchblade) staan garant voor een enerverende comic, die reeds bij voorbaat gezien mag worden als een van de interessantste delen uit deze achtdelige cross-over.

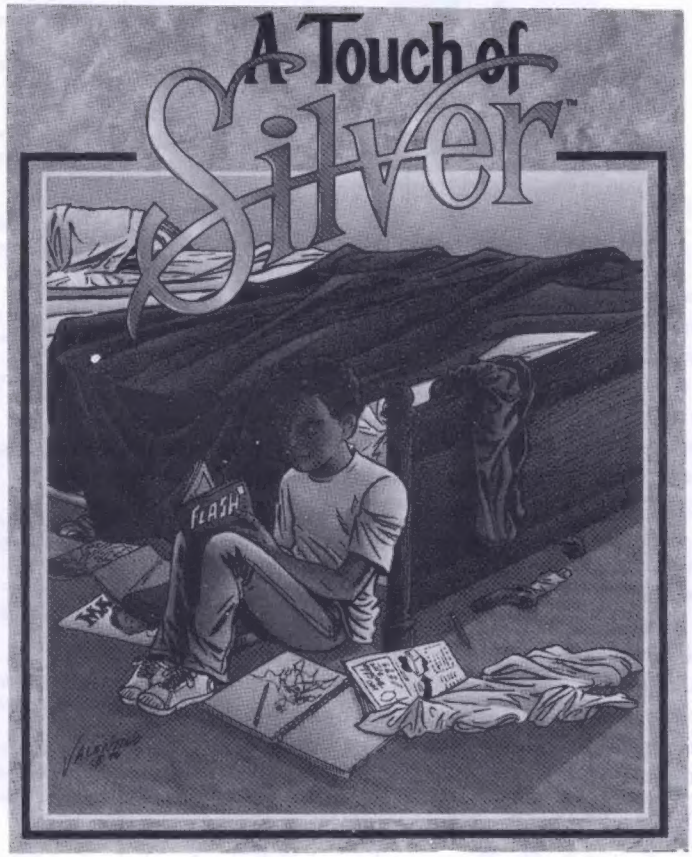

***A Touch Of Silver* door Jim Valentino.**

Met Silvestri's terugkeer lijkt ook de rust binnen Image te zijn teruggekeerd. Een ander teken van herwonnen rust in de gelederen is de nieuwe serie van *Jim Valentino*, genaamd A Touch Of Silver, die in januari op de schappen zal verschijnen. Zoals wellicht bekend, heeft Valentino de laatste maanden een flinke ruzie met Liefeld gehad naar aanleiding van problemen die bij het maken van de Marvel-serie Avengers om de hoek kwamen kijken. Valentino beweerd dat Liefeld hem weigerde te betalen, terwijl Liefeld beweerde dat hij zelf niet betaald werd en daarom Valentino ook niet kon betalen. Kortom, lekker met modder gooien terwijl de waarheid zoek is.

Nog geen maand na Liefelds vertrek bij Image, beter kun je het niet timen, komt Valentino nu dus met een nieuwe twee-maandelijkse zwart/wit-serie. A Touch Of Silver speelt zich af in 1962 en gaat over een tienjarige jongen die een rotleven leidt en die de realiteit ontvlucht met behulp van comics. Deze semi-autobiografische comic biedt de lezer verhalen die op zichzelf staan en toegankelijk zijn. Her en der wordt al een vergelijking getrokken met een comic als *Kurt Busieks* Astro City, hetgeen treffend genoeg is omdat ook daar de menselijke aspecten van de hoofdpersonages centraal staan. Voor $2.50 kun je zelf oordelen of dit de grootste ontdekking van 1997 zal worden.

Uitbouw

Onder het motto 'een nieuw jaar, een nieuwe start' proberen vele uitgeverijen ook in 1997 weer hun aanbod her en der uit de breiden om zo een groter publiek te bereiken. En natuurlijk ook om de concurrenten

***Magnus Robot Fighter* is terug.**

door
OLAV BEEMER

Een nieuwe *Ninjak*.

de loef af te steken. Bij Acclaim, bij voorbeeld, zet de uitbouw zich gestadig voort. Enkele maanden geleden werd in deze rubriek bericht over het offensief van Acclaims nieuwe hoofdredacteur *Fabian Nicieza* en met het nieuwe jaar in zicht lijkt

Bettie Page: Spicy Adventure.

Acclaims nieuwe lijn comic-series zich aardig staande te houden. Geen doemdenk-scenario's, geen afbrokkelende interesse, maar gewoon een aantal nieuwe series die het redelijk tot goed doen bij het publiek. In januari worden Acclaims nieuwste series geïntroduceerd, namelijk de kwartaal-serie Man of the Atom en de maandelijkse serie Magnus Robot Fighter, ofwel kortweg Magnus.

Man of the Atom geeft een volledig nieuwe draai aan de oude Valiant-serie Solar, en de namen van de makers liegen er niet om. *Warren Ellis* (bekend van Image' DV8 en StormWatch en Marvels Excalibur) schrijft nummer 1, waarbij *Darick Robertson* (van onder meer Spider-Man: The Final Adventure) hem helpt door de tekst van tekeningen te voorzien. De andere serie – Magnus – wordt gemaakt door *Tom Peyer* (de schrijver van DC's serie Legion) en *Mike McKone*, en verhaalt over een supersterke held uit de toekomst. Vergeleken met de oorspronkelijke Magnus-serie van Valiant is er niet schokkend veel veranderd, maar een paar interessante draaien in het verhaal zorgen er wel voor dat dit eerste nummer aanvoelt als een frisse wind door de gangen van het Acclaim-hoofdkantoor.

Naast deze twee nieuwe series blijven de onlangs opgestarte series Ninjak, Shadowman, X-O Manowar en Troublemakers het ook goed doen bij Acclaim. Shadowman trekt vooral veel lezers vanwege de herkenbare en aantrekkelijke schrijfstijl van *Garth Ennis* (de maker van Preacher voor DC Comics), terwijl Ninjak een verademing is tussen al het superheldengeweld van vandaag de dag; iets wat van een schrijver als *Kurt Busiek* (Astro City) natuurlijk verwacht mocht worden.

Niet alleen Acclaim maar ook Dark Horse Comics houdt van uitbouwen, zo blijkt maar weer eens uit de plannen die ze voor januari op stapel hebben staan. Deze uitgeverij heeft de rechten op een flink aantal populaire films en daarvan wordt nu weer gretig gebruik gemaakt. Immers, de nieuwe Star Wars-films kunnen we binnen enkele jaren verwachten, en om daar alvast op vooruit te lopen, brengt Dark Horse nu een vierdelige mini-serie uit die de allereerste Star Wars-film in comic-versie vastlegt. Star Wars: A New Hope wordt gemaakt door *Bruce Jones*, *Eduardo Barreto* (de tekenaar die bekend is om zijn fijne werk voor onder andere Aliens/Predator: The Deadliest of the Species) en *Al Williamson*. Naast deze mini-serie verschijnt er natuurlijk ook nog een gebundelde versie, hetgeen nogmaals aangeeft dat Dark Horse met liefde haar filmrechten uitmelkt.

Tenslotte iets heel anders: Dark Horse komt ook nog met een Bettie Page-special op de proppen. Bettie Page is hèt pin-up model van de jaren vijftig en sinds een paar maanden heeft Dark Horse door dat er ook met Bettie Page-comics veel geld te halen valt. Gezien het succes van comics met in de hoofdrol vrouwelijke, schaarsgeklede personages, is dit eigenlijk een heel logische zet. Bettie Page: Spicy Adventure is een special voor de wat volwassener lezers onder ons en is gemaakt door *Jim Silke* (bekend van Rascals in Paradise), de man die een wonderschone tekenstijl ten tonele kan voeren. Voor $2.95 is dit voor de liefhebbers zeker een aardige aanvulling op de comic-collectie.

***Troublemakers* bij Acclaim.**

Alternatief

Als comics niet binnen de zogenoemde 'mainstream' vallen, dan worden ze al snel als alternatief bestempeld. Maar dat wil nog niet zeggen dat ze geen kwaliteit kunnen bieden. Heel vaak geldt immers het tegenovergestelde. De maand januari 1997 biedt toevalligerwijs een aantal nieuwe comicseries die welbeschouwd onder het stempel 'alternatief' kunnen vallen. Om ook eens een ongezouten blik in deze hoek van de comicwereld te werpen, volgt hier een greep uit die nieuwe series.

Met name Caliber Comics heeft er de laatste tijd patent op om interessante alternatieve comics op de markt te brengen. The Marquis: Les Prelude is zo'n voorbeeld. De comic is gemaakt door *Guy Davis*, de tekenaar die geweldig werk levert voor de DC-comic Sandman Mystery Theatre, en verschijnt in zwart/wit. Tegen de achttiende eeuwse achtergrond weet Davis een indrukwekkend verhaal te vertellen en voor $2.95 is dit één van de betere manieren om je eerlijk verdiende geld te besteden.

Bij Caliber: *Daemonstorm*.

Ook nieuw van Caliber is Daemonstorm. De makers *Joe Martin* en *Dan Hillsman* zijn niet bepaald bekend en dat lijkt dan ook de reden dat ze *Todd McFarlane* (van Spawn, één van de populairste series van dit moment) hebben gevraagd om de cover voor zijn rekening te nemen. De serie bestaat uit twee delen, maar het verhaal op zich loopt door in vier andere Caliber-series, waaronder OZ, Deadworld en Kilroy Is Here. Op het eerste gezicht, echter, is hier sprake van een comic waarvan de cover niet de lading dekt. Afwachten, maar.

Als laatste is zeker ook de nieuwe WaRP-Graphicsserie de moeite van het vermelden waard. *Barry Blair* en *Colin Chan*, bekende namen voor de trouwe ElfQuest-fans, hebben de nieuwe vierdelige mini-serie Elflord opgezet. Het is duidelijk dat WaRP Graphics terug wil naar de basis en zich weer op kwaliteit in plaats van kwantiteit wil richten en met een langlopende serie (ElfQuest) en nu een mini-serie (Elflord) toont deze uitgeverij de goede wil. Voor $2.95 kun je beoordelen of de kwaliteit ook echt aanwezig is.

***Elflord*, een *ElfQuest* spin-off.**

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 22.

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO. 23.

OPA, VERTEL NOG IS VAN DAT OME HENK BIJ DE MARINE ZAT....
OH DIE?... DIE RAAKTE PER ONGELUK IN EEN POTVIS VERZEILD EN STUURDE TOEN STEEDS VAN DIE ANSICHTSKAARTEN MET DUIKBOOT DIT... DUIKBOOT DAT.....

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 24

OPA, VERTEL NOG IS VAN "JANTJE ZAG EENS PRUIMEN HANGEN".....
JAHA HA !! JANTJE EN IK GEPLUKT, EEN OPWEG NAAR HUIS DIE HAAI TOEN
HADDEN PRUIMEN ENORME ZAK VOL !! KWAMEN WE TEGEN....
NOU.... BINNEN EEN MINUUT STONDEN WE WEER BUITEN !!

OUWE PINGUINGRAPPEN - NO 25.